

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Навчально-науковий інститут психології та соціальної роботи

Кафедра соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «бакалавр»

на тему

«Соціальна підтримка осіб похилого віку»

Виконала:

здобувачка вищої освіти, 43 групи

спеціальності 231 Соціальна робота

Стельмах Софія Олександрівна

Науковий керівник:

канд. пед. наук, доцент

Карпова Ірина Гораціївна

Чернігів – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ	7
1.1. Соціальна підтримка як напрям соціальної роботи.....	7
1.2. Соціально-психологічна характеристика осіб похилого віку.....	14
1.3. Інституції надання соціальної підтримки особам похилого віку..	24
РОЗДІЛ 2.	
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ.....	32
2.1. Аналіз соціальної підтримки осіб похилого віку (на прикладі геріатричних пансіонатів)	32
2.2. Організація соціальної підтримки осіб похилого віку у Чернігівському геріатричному пансіонаті.....	38
2.3. Практичні рекомендації фахівцям соціальної сфери щодо соціальної підтримки осіб похилого віку у геріатричних пансіонатах.....	49
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ.....	69
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Актуальність дослідження. Актуальність теми соціальної підтримки людей похилого віку зумовлена сучасними демографічними, соціальними та економічними процесами, що відбуваються в Україні та світі загалом. Станом на 2026 рік в нашій країні за даними досліджень спостерігається глибока демографічна криза, що характеризується стрімким старінням населення, низьким рівнем народжуваності та негативними наслідками війни. Частка осіб, які мають вік понад 65 років, становить близько 20% населення, тоді як частка молодих людей до 14 років становить лише близько 15%. Демографічна структура країни поступово набуває форми «перевернутого трикутника», коли кількість людей похилого віку перевищує кількість молодого населення України.

У сучасних умовах люди похилого віку нерідко стикаються зі складними життєвими обставинами, що негативно впливають на їх фізичне, психологічне та соціальне благополуччя. У зв'язку з цим особливо важливим стає забезпечення ефективної системи соціальної підтримки та допомоги людям похилого віку.

Соціальна підтримка осіб похилого віку є важливим напрямом соціальної роботи та охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на покращення якості життя літніх людей. Вона включає надання соціальних, правових, психологічних, медичних, консультативних та реабілітаційних послуг. Важливе значення у системі соціальної підтримки мають геріатричні пансіонати, територіальні центри соціального обслуговування, благодійні організації та інші соціальні установи, діяльність яких спрямована на задоволення потреб осіб похилого віку. Особливу роль відіграє процес ресоціалізації людей похилого віку, який передбачає відновлення соціальних зв'язків та підтримання активної життєвої позиції.

Питанню соціального захисту та соціальної підтримки осіб похилого віку приділено достатньо уваги у законодавстві України та міжнародних

правових актах. Зокрема, правові засади соціального забезпечення цієї категорії населення визначаються Законами України «Про соціальні послуги», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» тощо.

Проаналізувавши наукові праці та дослідження, можна зробити висновок, що проблема соціальної підтримки людей похилого віку перебуває у центрі уваги багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, питання сутності складних життєвих обставин та необхідності соціальної підтримки досліджували О. Безпалько, М. Євтух, М. Зарицький, І. Зверєва, А. Капська, В. Сапса, Т. Семигіна, Т. Титаренко та інші. Особливості соціальної та соціально-педагогічної роботи з особами похилого віку у геріатричних пансіонатах, в тому числі, в контексті соціальної підтримки, висвітлювали у своїх роботах Г. Гірняк, Д. Дзюбій, Т. Коленіченко, Л. Тюптя, В. Шахрай.

Серед зарубіжних дослідників проблему старіння населення, психологічних особливостей похилого віку та соціальної підтримки літніх людей вивчали К. Вишневська-Рошковська, Дж. Ілардо, Г. Кремпен, П. Ласлетт, Б. Ліверхуд, Дж. Рейвен, С. Рейхард, Р. Хейвігхерст, Ф. Хейлм та інші. У своїх працях науковці розглядали сутність соціальної підтримки, особливості соціальної роботи з людьми похилого віку, значення активності особистості у старості, а також необхідність створення умов для підтримки соціального функціонування та психологічного благополуччя людей даної категорії населення. Актуальність теми та недостатня її розробленість у науковій літературі зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи ***“Соціальна підтримка осіб похилого віку”***.

Перспективи подальших досліджень полягають у більш детальному вивченні сучасних форм та методів соціальної підтримки людей похилого віку, удосконалення системи соціальних послуг та розробці ефективних

програм соціалізації та ресоціалізації осіб похилого віку в умовах демографічного старіння населення.

Мета кваліфікаційної роботи: проаналізувати теоретичні та практичні аспекти соціальної підтримки осіб похилого віку.

Відповідно до поставленої мети сформульовані наступні **завдання**:

1. Розкрити теоретичні основи соціальної підтримки осіб похилого віку як напрямку соціальної роботи та охарактеризувати соціально-психологічні особливості людей похилого віку.
2. Проаналізувати діяльність інституцій щодо надання соціальної підтримки особам похилого віку в Україні.
3. Дослідити особливості організації соціальної підтримки осіб похилого віку у Чернігівському геріатричному пансіонаті.
4. Розробити практичні рекомендації для фахівців соціальної сфери щодо соціальної підтримки осіб похилого віку у геріатричних пансіонатах.

Об'єкт дослідження – соціальна робота з людьми похилого віку.

Предмет дослідження – соціальна підтримка осіб похилого віку.

Методи дослідження:

теоретичні – аналіз наукової літератури; синтез; систематизація; аналіз нормативно-правових джерел;

емпіричні – спостереження; бесіда; анкетування; порівняльний аналіз.

Теоретичне та практичне значення кваліфікаційної роботи полягає у здійсненні аналізу наукових підходів до проблеми соціальної підтримки осіб похилого віку, узагальненні особливостей соціальної роботи з даною категорією населення, висвітленні соціально-психологічних особливостей людей похилого віку та діяльності соціальних інституцій щодо їх підтримки. Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності соціальних працівників, фахівців геріатричних пансіонатів та інших установ соціальної сфери.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження висвітлювались на Міжнародній науковій конференції «Шістнадцяті

Сіверянські соціально-психологічні читання» (23 квітня 2026 року, м. Чернігів). Тема доповіді: Теоретичні аспекти соціальної підтримки осіб похилого віку. Результати дослідження були опубліковані: Стельмах С. Теоретичні аспекти соціальної підтримки осіб похилого віку. *Шістнадцяті Сіверянські соціально-психологічні читання: Матеріали Міжнародної наукової конференції* (23 квітня 2026 року, м. Чернігів) / За наук. ред. Н. І. Зайченко. Т.2. Соціальна робота та соціальна педагогіка. Чернігів: НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2026. С. 178-183.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, словника основних термінів та додатків. Загальний обсяг роботи становить 73 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

1.1. Соціальна підтримка як напрям соціальної роботи

У положенні «Про Єдину інформаційну систему соціальної сфери в Україні» сказано, що соціальною підтримкою є передбачені законодавством види соціальної допомоги, субсидії, пільги, соціальні послуги та ін. [43].

Поняття «підтримка» саме по собі означає надання допомоги, якщо допомога розуміється як певна система заходів, реалізуючи які ми маємо на меті принести кому-небудь полегшення в чомусь, тобто підтримка – це власне реалізація цієї системи заходів, цієї допомоги, тобто діяльність по наданню допомоги. У випадку соціально-педагогічної підтримки надавана клієнтам допомога полягає в тому, що професійно підготовлені люди визначають та вирішують проблеми клієнта, тобто людини, яка опинилася в складних життєвих обставинах або коли порушуються її базові права [37, с. 105-105].

В Законі України «Про соціальні послуги» зазначено, що складні життєві обставини – це обставини, які негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа або сім'я не може подолати самотійно [46].

Чинниками, що можуть зумовити різні тяжкі життєві обставини, є похилий вік, часткова або повна втрата рухової активності, пам'яті, невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування, психічні та поведінкові розлади, у тому числі, пов'язані із вживанням психоактивних речовин, іншими видами залежності та проявами залежної (адиктивної) поведінки, безробіття, бездомність, інвалідність, малозабезпеченість особи, втрата соціальних зв'язків, у тому числі, під час перебування в місцях позбавлення волі тощо.

На думку науковця Н. Басова, складні життєві обставини можуть бути: тимчасовими ситуаціями, що об'єктивно чи суб'єктивно утворилися;

неминучими подіями у життєвому циклі людини, що породжують емоційну напругу та стреси; перешкодами на шляху реалізації важливо життєвих цілей, які не можна подолати самотійно, використовуючи лише внутрішні ресурси [37, с.104].

Часто у вітчизняній та міжнародній практиці поняття «складні життєві обставини» означає стан та переживання людини, що опинилась у ситуації, яка негативно впливає на її благополуччя, безпеку життєдіяльності, заважає нормальному повноцінному існуванню як члена суспільства та з якої людина не завжди може знайти гідний, соціально прийнятний вихід. У такому випадку особі чи групі осіб потрібна допомога держави та суспільства в цілому.

Особливо потребують турботи та допомоги особи похилого віку, що опинилися у складних життєвих обставинах. Їм, як правило, набагато складніше самотійно знайти вихід із ситуації, що склалася, порівняно з більш молодими особами. Враховуючи цей факт, держава намагається визначити найбільш можливі шляхи надання допомоги цій категорії населення, а отже головною метою вбачає створення найоптимальніших умов для повноцінного життя та адаптації до нових умов життя людей похилого віку [37, с.103-104].

На переконання І. Зверевої, поняття «соціальна підтримка» не має того чіткого визначення, яке б повністю змістовно розкривало його сутність, відмежовуючи його істотні ознаки та важливі відмінності від інших понять. Соціальна підтримка, пише науковиця, часто пояснюється через зміст своєї діяльності. Вона пов'язана з психологічними та емоційними сторонами людського життя і може включати в себе як психологічну допомогу, так і забезпечення нормального соціального функціонування клієнта [51, с. 268-269].

М. Євтух вважає, що соціальна підтримка – це вид соціальної діяльності спеціально уповноважених органів держави, спрямованої на підтримання системи гарантованого державою рівня матеріального забезпечення дітей і молоді з урахуванням їхнього матеріального та фізичного стану, складу сім'ї, віку, здоров'я, участі у суспільному та іншому виробництві. Це допомога

окремим людям, соціальним групам або верствам населення з метою задоволення всіх потреб, що необхідні для нормальної життєдіяльності, створення умов для самореалізації [12, с.75].

За думкою О. Безпалько, соціальна підтримка є певною системою заходів у соціальній роботі, що спрямовані на розв'язання проблем осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах та не здатні подолати їх самотійно, шляхом надання їм соціальних послуг та необхідної допомоги. Також слід зазначити, що науковиця виділяє найрозповсюдженіші види соціальної підтримки, такі як: психологічну, матеріальну, педагогічну, юридичну тощо [5, с.124-126].

В сучасному світі та нелегких умовах життя для України під час війни соціальна підтримка має декілька вагомих функцій:

- в першу чергу, це соціально-ціннісна функція, яка розкривається як розвиток соціальних відносин на основі підвищення ролі цінностей взаємоповаги, довіри та взаємодопомоги;
- по-друге, важливою є психологічна функція: стимулювання використання особами їхніх власних внутрішніх, психологічних і діяльнісних резервів;
- наступною слід зазначити економічну функцію, що включає у себе допомогу в збільшенні ефективності конкретних форм людської діяльності у системі суспільного розподілу праці;
- також можна виділити інтегральну функцію, тобто створення необхідних умов для ініціативної діяльності інноваційного характеру.

Будь-яка особа, яка опинилася у складних життєвих обставинах, незалежно від причин виникнення таких обставин, потребує допомоги у розв'язанні своїх проблем у вигляді продуманої, цілеспрямованої підтримки. Сутність такої підтримки реалізується через основні принципи: добровільність, повага до гідності людини, опора на її сильні сторони, конфіденційність, безпечність. Ці принципи визначають характер взаємодії

між соціальним працівником та клієнтом – він не настановний, а діалогічний, заснований на емпатії, довірі та спільному пошуку виходу зі складної ситуації.

Загалом суб'єктами соціальної підтримки та соціальної роботи є державні та громадські організації, фізичні особи, що реалізують соціальну політику та надають соціальну допомогу різним категоріям населення [50]. В першу чергу, суб'єктами соціальної підтримки можуть виступати органи місцевого самоврядування, громадські організації і фонди, а також державні структури. Принципами діяльності суб'єктів соціальної підтримки є:

- адресність допомоги і можливість її надання незалежно від соціального статусу об'єкта/клієнта;
- публічність діяльності, як метод створення громадської думки і виховання людини.

Соціальна підтримка може бути надана різними шляхами: від організації громадських робіт до кредитування. Але при цьому обов'язково мають виконуватися такі умови:

- конкретний та адресний характер допомоги;
- надання допомоги тим, хто може та хоче нею скористатися.

Порушення цих двох умов значно знецінює можливості підтримки.

Суб'єкти соціальної роботи здійснюють соціальну політику держави, розв'язують завдання різних громадських структур, шляхом забезпечення населення найважливішими життєвими благами, сприяють нормалізації соціально-психологічних взаємовідносин, розвивають самостійність членів суспільства в розв'язанні різноманітних проблем, пов'язаних з умовами побуту, праці, охорони здоров'я, дозвілля, безпеки життєдіяльності тощо [50].

Об'єктом соціальної роботи в її широкому розумінні є всі громадяни України. Кожна людина в певний період свого життя потребує повного задоволення своїх інтересів і потреб або стикається з певними труднощами та проблемами, які не завжди може подолати самостійно [50]. Це пояснюється тим, що життєдіяльність усіх верств населення залежить від умов, які значною мірою визначаються рівнем розвитку суспільства, станом соціальної сфери,

змістом соціальної політики, особливостями її реалізації. Об'єктом соціальної підтримки може бути як окрема особа, так і соціальна група, що потребує допомоги, за умови, що така підтримка вже стала предметом соціальних зусиль суспільства, але ці зусилля не можуть вирішити вже існуючих проблем на даному етапі. Таким об'єктом, зокрема, може бути й людина похилого віку.

Базуючись на вищесказаному, можемо охарактеризувати соціальну підтримку як діяльність певних державних органів та органів місцевого самоврядування, громадських організацій, фондів-суб'єктів соціальної підтримки, що спрямована на особу або групу осіб-об'єктів соціальної підтримки, які мають потребу у невідкладній соціальній допомозі та підтримці для реалізації конкретних цілей, та не можуть зробити цього самостійно без стороннього втручання та з певних причин. Тобто, соціальна підтримка може існувати у відношенні таких проблем, які люди можуть вирішити самостійно, але для цього потрібно створити необхідні умови, які дозволили б їм вирішувати свої проблеми.

Соціальна підтримка людей похилого віку спрямована на:

- збереження соціальної активності;
- забезпечення гідного рівня життя після завершення трудової діяльності;
- подолання наслідків вікових змін у здоров'ї;
- захист прав та інтересів людей похилого віку.

Нормативною основою соціальної підтримки людей похилого віку є Закон України «Про соціальні послуги» [46], а також спеціальні нормативні акти у сфері пенсійного забезпечення та соціального захисту ветеранів праці та осіб похилого віку. Реалізацію політики у цій сфері координує Міністерство соціальної політики України. А отже, соціальна підтримка людей похилого віку має бути комплексною системою допомоги, що спрямована на забезпечення нормального рівня життя, безпеки, здоров'я та соціальної активності у похилому віці. Вона охоплює як соціальні послуги, матеріальне забезпечення, так і психологічну, медичну та правову допомогу.

Реалізація соціальної підтримки здійснюється за допомогою різних видів і форм цієї підтримки. Серед різних видів підтримки є основні: фінансова підтримка (субсидії, соціальні виплати, пенсії); медико-соціальна підтримка для захисту або підтримки здоров'я (наприклад, реабілітація, паліативна допомога), психологічна підтримка, яка допомагає людям долати депресивні, стресові стани, тривожність.

Соціальні послуги для осіб похилого віку передбачені Законом України «Про соціальні послуги» і організовуються за координації Національної соціальної сервісної служби України. Найпоширенішою є послуга догляду вдома, яку безпосередньо здійснюють соціальні працівники. Соціальний працівник допомагає особі похилого віку з побутовими справами, придбанням продуктів і ліків, приготуванням їжі, оформленням документів, оплатою рахунків. Особливо важливою така підтримка є для людей, які мають обмежену рухливість або проживають самотійно.

Стаціонарна форма передбачає проживання людини похилого віку у спеціальних установах таких, як: інтернати, геріатричні пансіонати, де забезпечують допомогу у самообслуговуванні, цілодобовий догляд, часто разом з цим медичну та психологічну допомогу. Існують також клуби за інтересами, центри допомоги, які сприяють активному дозвіллю та соціалізації осіб похилого віку, максимальному поверненню їх до повноцінного функціонування у суспільстві. Доволі поширеними є консультативні форми підтримки такі, як соціальні служби, гарячі лінії, волонтерські ініціативи, що відіграють важливу роль в організації підтримки [35, с. 106-107].

Основою фінансової підтримки є пенсійне забезпечення, яке здійснюється через Пенсійний фонд України. Пенсія є регулярним грошовим доходом після завершення трудової діяльності. Пенсія є регулярно грошовою виплатою, яку особа отримує після завершення трудової діяльності або у разі втрати працездатності. Пенсії виплачуються щомісячно. Право на пенсію за віком мають особи, які досягли пенсійного віку та мають необхідний страховий стаж. Мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків

35 років, а у жінок 30 років страхового стажу встановлюється на рівні прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Крім основної пенсії, люди похилого віку можуть отримувати доплати за вік, допомоги при втраті годувальника, надбавки у разі інвалідності або інші соціальні виплати. Якщо сукупний дохід є низьким, то держава може надавати додаткову адресну допомогу [42].

Важливою формою матеріальної підтримки є житлові субсидії, які допомагають компенсувати витрати на оплату житлово-комунальних послуг. Оскільки витрати на опалення, електроенергію та воду часто становлять значну частину пенсійного доходу, субсидія дозволяє зменшити фінансове навантаження та уникнути заборгованості. Такий вид допомоги можуть оформити зареєстровані мешканці житла, орендарі, внутрішньо переміщені особи, а також опікуни недієздатних осіб. Розмір субсидії визначається індивідуально залежно від сукупного доходу домогосподарства та обов'язкового відсотка платежу особи.

Окрім пенсій і субсидій, пенсіонери в Україні мають право на низку соціальних пільг. До них належать безоплатний проїзд у міському громадському транспорті, пільги на оплату житлово-комунальних послуг для окремих категорій, право на безкоштовне або пільгове медичне обслуговування, забезпечення лікарськими засобами за програмами державної підтримки, санаторно-курортне лікування та інші види державної допомоги.

У випадках складних життєвих обставин можуть надаватися кризові послуги або тимчасове розміщення у відповідних установах. Також передбачена медико-соціальна підтримка – допомога в отриманні реабілітаційних послуг, технічних засобів реабілітації, поліативного догляду [46].

Окремим напрямом підтримки є безоплатна правова допомога. Люди похилого віку можуть звертатися до системи безоплатної правничої допомоги для: захисту своїх прав, вирішення питань соціальних виплат, оформлення спадщини тощо [46].

Таким чином, підтримка людей похилого віку має багаторівневий характер і спрямована не лише на матеріальне забезпечення, а й на створення умов для активного, безпечного та гідного життя у старшому віці.

1.2. Соціально-психологічна характеристика осіб похилого віку

Пізня дорослість, старість, пізня зрілість, дряхлість, геронтогенез, третій вік – поняття, якими часто визначають період життя, який починається приблизно після 60 років. Для людей це заключна, остання епоха життя, яка неоднозначно оцінюється науковцями і суспільством. Поряд із обмеженими можливостями у повноцінній життєдіяльності організму, згасанням певних його функцій, зниженням можливостей адаптації до навколишнього світу та ситуацій, з'являються нові механізми, функції, можливості, які допомагають та сприяють пристосуванню людини до нового способу життя та змін, зумовлених старінням організму.

Проблемами старіння населення, вирішенням демографічних та соціально-економічних проблем займається соціальна геронтологія. Вона вивчає біологічні процеси старіння людини з метою відшукати соціальні можливості для збереження фізичної (тілесної) та духовної значущості, нормального функціонування у соціальному плані, суспільному житті для людей похилого віку [1, с. 218-219].

Аналізуючи соціально-психологічну та педагогічну літературу, можна зробити висновок, що коли використовують термін «людина похилого віку», мають на увазі, частіше за все, віковий період у межах 60-75 років. Такий період ще називають «третій вік». Одним з головних критеріїв для цього визначення є поступове припинення професійної діяльності, тобто вихід на пенсію. Саме цей період вважається часом, коли з'являються або відновлюються можливості для самореалізації, свободи й творчої діяльності особистості.

Підтвердження вищезначеної думки можна знайти й у роботі британського науковця-геронтолога П. Ласлетта «Нова карта життя» [59]. Ласлетт визначає в своїх роботах чотири періоди старіння в житті людини та описує основні характеристики:

1. Вік ранньої соціалізації (характеризується залежністю людини від інших, переважно від батьків, тобто дитинство, юність).

2. Вік дорослої зрілості (людина переймається питаннями професійного зростання, фінансової незалежності, соціальних взаємин, створенням власної родини).

3. Третій вік 60-74 роки (з'являються можливості для реалізації більшої творчості та свободи, для яких раніше не було часу в «пік» життя, де переважали обов'язки та зобов'язання).

4. Четвертий вік – понад 75 років (людина готується до смерті, можливо знову стає залежною від оточуючих, як у віці ранньої соціалізації) [17, с. 29].

Треба зазначити, що суспільство зазвичай має стереотипне сприйняття старості, здебільшого негативне. Прикладом такого упередження є те, що старі люди, частіше за все, сприймаються як бідні й немічні, неспроможні повноцінно працювати та повноцінно функціонувати у суспільстві тощо. І це часто виливається у нетерпиме ставлення до старості й людей похилого віку та проявляється як ейджизм.

Ейджизм – упереджене негативне ставлення суспільства до осіб похилого віку, їх приниження, дискримінація, знецінення. Корінням ейджизму пов'язаний з таким поняттям як ювеналізм – культ молодості, який став філософією життя у XX столітті. Важливими психологічними причинами поширеності ейджизму в сучасному світі щодо людей похилого віку є, за словами засновника самого терміну – Р. Батлера, прихована, іноді глибоко у власній підсвідомості, тривога як молодих, так і зрілих людей, особиста відраза та неприязнь до хвороб, інвалідності, старості й страх немічності, самотності, непотрібності та смерті [33, ст. 294].

Протягом багатьох років у психології домінувала так звана дефіцитарна модель старості. Старість ототожнювали часто з втратами, з хворобами, процесами деструкції, слабкістю, нездатністю до досягнень, у тому числі й у навчанні, з дефіцитом психофізичної справності. Сучасні психологічні теорії заперечують цю концепцію та визнають можливість постійного вдосконалення та збагачення на кожному етапі розвитку особистості [48, с. 130].

Сучасна геронтопсихологія вважає, що соціально-психічний розвиток людини не може обмежуватися певними періодами її буття, він триває впродовж усього життя індивіда. На момент старості людина не вичерпує своїх ресурсів. Переважна більшість сучасних психологів вважає, що старіння не можна розглядати як суто деструктивний процес, що полягає винятково в інволюції, регресі та односкерованому процесі згасання всіх соціальних та життєвих функцій особистості. Замість цього старість розглядається як складний та багатогранний період, де, поряд з біологічним ослабленням, відбувається певне психологічне новоутворення.

Факти пристосування і активного стилю життя під час старіння людини свідчать про можливість подальшого розвитку особистості, самореалізації [29, с.144-145]. Такий період характеризується тим, що починають діяти численні компенсаторні й пристосувальні механізми, які є реакцією як на зовнішні виклики життя, так і на зміни всередині організму індивіда. При цьому як внутрішні (мотиви, емоції, очікування), так і зовнішні (можливості, обов'язки, труднощі, діяльність інших людей) чинники визначають неймовірну здатність людини пристосовуватися. Звідси випливає актуальне питання: «Як підготувати людину до старості?».

З соціально-психологічної точки зору дуже важливими є, так звані, теорії «розвитку впродовж життя», що вказують на можливість повноцінного внутрішнього розвитку особистості у фазі старості. Хоча сучасна психологія вже не ставить під сумнів саму здатність людини до розвитку в похилому віці, попри погіршення здоров'я та зменшення фізичних можливостей тіла,

суперечки щодо шляхів цього розвитку досі тривають і далекі від завершення. Фахівці з різних галузей соціології та психології пропонують відмінні погляди на цілі та інструменти такої еволюції особистості, по-різному вбачаючи механізми та мету розвитку осіб похилого віку.

Так, прихильники біхевіоризму вважають, що метою розвитку у старших осіб є адаптація до нових умов, які виникають у процесі старіння. На практиці це реалізується шляхом вибіркової стимуляції та компенсації тих функцій людини, що почали згасати. Водночас представники еґо-психології та екзистенціального напрямку стверджують, що розвиток індивіда полягає у реструктуриалізації індивідуального досвіду. Цей процес спрямований на інтеграцію психічних структур, що стає фундаментальною основою для становлення зрілої суб'єктивності (тобто, розвитку еґо) [48, с. 130].

Про розвиток суб'єкта свідчить його переосмислення у ставленні до власної особи, до інших людей та до цінностей життя загалом. На даний момент науковцями все частіше підкреслюється, що, з психологічної точки зору, не може існувати узагальненого зразка старіння. Кожна людина проходить цей період життя по-своєму, й індивідуальні особливості перебігу цього процесу у кожної особи мають великий вплив.

Проте, одночасно з цим, фіксуються і певні загальні тенденції, що з високою вірогідністю будуть виявлятися у старших осіб. Як приклад, дуже частим явищем серед осіб старшого та похилого віку є посилення сформованих раніше рис характеру та звичок, що проявляються в еґоцентризмі, підозрілості, схильності до спогадів, впертості, сварливості, небажанні змін, скупості, послабленні зацікавлень, інтроверсії, лякливості. А отже, існують спроби розробити типологію процесу пристосування особистості до старіння.

С. Рейхард, американська дослідниця психології старіння, на основі експериментальних досліджень виділила у своїх роботах 5 типів пристосувань до старості, які реалізуються через прийняття конкретною особистістю однієї з кількох постав:

1) конструктивна постава (її здатні виявляти люди з сильним характером, у яких розвинене почуття відповідальності; реалісти й оптимісти, що внутрішньо ідеально пристосовані до життя, добре інтегровані, смерть сприймають без розпачу);

2) постава залежності (особи, які розраховують на допомогу оточуючих, не мають амбіцій, завершення професійної, робочої кар'єри й зменшення або звільнення від певної відповідальності приносить їм задоволення, вони позбавлені фобій, люблять та цінують життя, хоча часто у них бракує реалізму у сприйнятті світу);

3) оборонна постава (це самодостатні особи, які категорично не хочуть приймати допомогу з боку інших людей, виявляють страх перспективи залежності від оточуючих в період старості; такі особи намагаються працювати якнайдовше, дуже активні й амбітні, думки про старість і смерть, з якими вони не можуть змиритися, «приглушують» активністю);

4) постава ворожості (підозріло та незадоволено ставляться до інших, з оточенням часто конфліктують і приписують йому вину за власні помилки, агресивні, їм бракує реалізму в оцінці власних можливостей, працюють якнайдовше, не хочуть йти на пенсію; в старості переживають депресію, страх, песимізм; вороже ставляться до молодих людей);

5) депресивна постава ворожості, скерована на самих себе (це пасивні люди, нездатні брати на себе відповідальність, з почуттями самотності, ознаками депресії, меланхолії, жалю до самих себе, непотрібності, не вірять, що можуть змінити своє життя; смерть трактують як визволення від нещасливого існування, не бояться її) [48, с. 131-132].

Якщо дивитися на ситуацію з медико-біологічної сторони, в період старості відбувається зміна у функціонуванні багатьох процесів організму: психологічна деградація, погіршення розумових та когнітивних здібностей. Все це, насамперед, пов'язано з функціональними та органічними порушеннями мозку.

Існують різні підходи до розуміння старості:

когнітивний підхід – пов'язаний з моделлю «дефіциту» – втрати або зниження емоційних та інтелектуальних можливостей особи. Є. Штернберг старіння пов'язує зі зниженням психічної активності людини, що проявляється в затримці певних психомоторних реакцій, труднощах концентрації уваги та обмеженні сприймання. Проте дослідник стверджує, що самі психічні функції залишаються незмінними [18, с. 159].

На думку американського психотерапевта Дж. Ілардо, особистість здатна навчатися у будь-якому віці, а її інтелект зовсім не обов'язково руйнується чи знижується з віком. Однак необхідне уточнення: потрібно розуміти, що мова йде про дві складові інтелекту. Перша складова починає працювати тоді, коли необхідно швидко знайти нестандартний вихід із ситуації, зреагувати на несподівані події. Ця здатність інтелекту розвивається за умови постійних тренувань, практики й, навпаки, слабне, якщо нею часто нехтувати. Друга складова – відповідальна за опрацювання та засвоєння інформації, письмове і усне висловлювання думок, емоцій, почуттів. Ця складова з віком не тільки не згасає, але здатна вдосконалюватися, змінюватися.

Відповідно до діяльнісного підходу (Р. Хейвігхерст, Ф. Хейлм, Г. Кремпен та ін.), людина своїми діями може розвивати здібності до подолання особистих проблем, вирішувати складні ситуації, розвиватись, змінювати середовище та визначати свій життєвий шлях. Тобто, саме діяльність є головною умовою розвитку особистості, в тому числі, й у похилому віці [18, с. 159].

На думку науковців, збереження здібностей та нормального функціонування особистості в пізньому віці залежить від рівня активності. Якщо людина зберігає свою активність, виконує певні функції у суспільстві – в неї не відбувається такої глобальної деформації особистості. Особливе значення має переконання науковців у тому, що людина похилого віку виступає суб'єктом своїх відносин зі світом і може знайти нові, іноді зовсім

нестандартні, шляхи включення в життя суспільства. За таких умов актуальності набуває визначення поняття «соціальна активність».

У науковій літературі можна знайти декілька підходів до визначення змісту терміну «соціальна активність особистості». Поширеним вважається визначення соціальної активності як певної соціальної якості особистості. Можна описати її як системну соціальна якість, в якій реалізується та виявляється рівень соціальності індивіда, а саме рівень перетворення особи на суб'єкта суспільних відносин, глибина та повнота зв'язків людини із соціумом.

Другий підхід дає можливість розглянути соціальну активність людини як форму діяльності. Соціальна активність є своєрідною сукупністю форм людської діяльності, що свідомо орієнтована на розв'язання задач і завдань, які постають перед соціальною групою, класом, суспільством у певний період історії людства. Суб'єктом же соціальної активності в даному випадку слід розглядати особистість, соціальну групу, клас, колектив та суспільство в цілому. У такому випадку і соціальну активність особистості ми розглядаємо як певний тип відносин між соціальним середовищем і особистістю, що реалізуються через певну соціальну діяльність.

Соціальна активність може реалізуватися через систему ціннісних орієнтацій, цільових установок, що визначають мотиваційну сферу, направленість інтересів особистості, вибір форм, методів та способів задоволення потреб. Ознакою соціальної активності людини можна вважати сильне, стійке прагнення впливати на різні соціальні процеси, зберігати або, навпаки, прагнення змінювати, перетворювати існуючий соціальний лад чи його елементи. До сутнісних та основних характеристик соціальної активності особистості похилого віку можна віднести:

- 1) наявність вмотивованої соціально-орієнтованої діяльності;
- 2) направленість на збільшення та розширення соціально-важливих сфер та форм діяльності (участь у творчій, суспільній діяльності, волонтерській діяльності) [18, с. 159].

Соціальна активність людини похилого віку виражається в її участі в житті сім'ї, суспільства, соціума, що залежить від:

- суб'єктивних факторів – особистісних якостей та рис кожної людини, життєвих цінностей та позицій, рівня освіти;
- об'єктивних факторів – ставлення суспільства до ролі та значення людини похилого віку в цьому суспільстві.

Активність та різні види діяльності дають можливість людині похилого віку відчувати свою значущість, задовольняти деякі свої потреби, самореалізовуватися, проявляти свої можливості. А вже рівень цієї активності залежить від настрою, самопочуття людини похилого віку, життєвої задоволеності почуттям своєї значущості для оточуючих.

Особливо корисним для ілюстрації нашої теми є надане Е. Ольбріхтом визначення поняття «компетентності» в похилому віці [18, с. 160]. Дослідник вважає компетентність балансом особистих ресурсів у житті індивіда з вимогами середовища, ступенем доступних можливостей, що дозволяють людині старшого віку узгоджувати або протиставляти свої навички та здібності вимогам середовища для досягнення оптимальних результатів.

Британський психолог Дж. Рейвен, який теж займався дослідженням компетентності в похилому віці, наголошує, що її компоненти включають такі складові, як мудрість, ініціативність, інтелект, інтерес до соціального життя, інтерес до ролі індивіда в ньому та інші внутрішні характеристики, пов'язані із соціальною організацією.

У кваліфікаційній роботі І. Ковцун відзначає, що деякі науковці характеризують похилий вік як період занепаду, регресу та втрати нормального функціонування людини в соціумі. Поняття «старість» визначається як соціологічна категорія, підкреслюється, що старість обов'язково передбачає зміну соціально-економічних параметрів у житті людини, зміну у виконанні соціальних ролей, змісту роботи, ставлення до неї як до джерела доходів та джерела матеріального благополуччя [29, с.18]. Психологічний аспект пов'язується зі старістю, при якій психосоматичні та

особистісні розлади впливають на працездатність, спілкування, самооцінку людини.

Постійне збільшення частки людей похилого віку в нашому сучасному суспільстві зумовлює постійну необхідність більш глибокого аналізу проблеми їх соціального становища, ролі у громаді, сім'ї, медико-соціальної реабілітації, соціального обслуговування, забезпечення, соціального піклування, соціальної та педагогічної підтримки. Тому, для всебічної характеристики осіб похилого віку, як демографічної та соціальної категорії, важливо враховувати специфічні особливості їх життєдіяльності, що пов'язані зі зміною соціального статусу, тобто зміну ролі та становища індивіда у суспільстві та процесами старіння [29, с. 475-476].

Люди похилого віку, як уже зазначалося, мають певні, притаманні їм, особливості. Однією з проблем у похилому віці є проблема емоційних переживань. Вона актуальна не лише з наукової точки зору, але є життєво важливою, оскільки старість часто асоціюється з періодом смутку, втрат, переживань і страждань, пов'язаних із хворобами.

Також ключовою рисою емоційного життя людей похилого віку є підвищена тривожність і занепокоєння – за власне здоров'я, соціально-економічну та політичну ситуацію в країні, за майбутнє нащадків. За К. Рошакком, така стурбованість має адаптаційний характер: потреба хвилюватися виступає своєрідним механізмом, спрямованим на уникнення страждань, який у пізньому віці набуває особливої значущості.

Іншою важливою особливістю є вікова ситуативна депресія [18, с. 161]. Емоційні стани, притаманні цьому періоду, відображають зміну життєвих смислів: поступове зменшення соціальної активності, переоцінку її значення та часткову відмову від цінностей соціального середовища.

При подальшому розгляді особливостей людей похилого віку слід підкреслити, що важливим є враховування і соціального статусу таких осіб. Закінчення, унеможливлення трудової діяльності (часто через проблеми зі здоров'ям) для таких осіб несе за собою ще втрату соціальної ролі, з часом все

більшу віддаленість від соціуму, що призводить, у свою чергу, до перебудови спонукань та потреб, до переоцінки оточуючого світу, ситуацій і власне самого життя. Найчастіше з виходом на пенсію змінюється стиль життя. Тому, якщо ідентичність людини глибоко пов'язана з професійною роллю, ці зміни дуже важко приймаються нею і призводять до погіршення її фізичного та психічного стану.

Дослідники, такі, як, наприклад, Б. Ліверхуд, описують період пізньої зрілості як період кризи. Особливе місце, на їх думку, займає «криза виходу на пенсію», суть якої пояснюється через суперечність між бажанням людини продовжувати активну діяльність та життєвими обставинами [18, с. 161].

К. Вишневська-Рошковська вважає, що перехід на пенсію втрачає стресовий характер, якщо свій вільний час людина присвячує всестороннім і ґрунтовним курсам оздоровлення. Також після виходу на пенсію та припинення професійної діяльності у людини може розкритися новий талент, який раніше не проявлявся, або на який сама людина не звертала особливої уваги. Реалізація прихованих мрій та прагнень може надати нові стимули та сили для повноцінного життя, значно покращити самопочуття, породити творчість, часто досить цікаву, цінну для суспільства [18, с. 162].

Відомо, що взаємини у соціальному середовищі виявляються через спілкування людей між собою. Дефіцит спілкування спричиняє у людини виникнення самотності. І це дуже розповсюджена проблема, з якою стикаються особи похилого віку. Такі особи часто відчують себе покинутими, що негативно впливає на їх здоров'я та задоволеність життям.

Глибока і тривала самотність здатна призводити до зниження самооцінки особистості та до депресивних розладів. Особи, що відчують самотність у похилому віці, часто песимістичні, мають почуття жалю до себе, замикаються в собі, ізолюють себе від суспільства і вважають своє життя безглуздом. На думку дослідників, парадокс людського життя полягає в тому, що для багатьох людей процес «вмирання» запускається раніше, ніж фізичне старіння. Така ситуація спостерігається у людей, які за власним бажанням

ізолюються від суспільства, що веде до зменшення об'єму особистісних якостей та до деформації самої структури особистості людини.

Самотність у старості має важливий соціальний зміст, проте є досить неоднозначним поняттям. Як соціальний стан, вона може відображати психофізіологічний статус особи похилого віку, що ускладнює можливість підтримки старих зв'язків та налагодження нових.

Основними причинами самотності можна вважати настання певного духовного занепаду, що призводить до звуження кола інтересів і соціальних контактів, прав, часто втрату рідних і близьких, втрачання колишніх соціальних ролей. Найчастіше різко падає рівень матеріального добробуту людини, погіршується здоров'я та з'являється багато вільного часу з виходом на пенсію. Із закінченням професійної трудової діяльності, праця, як засіб самоствердження та самореалізації, втрачає своє значення. Тому дозвілля варто розглядати як один з засобів реалізації сутнісних сил людини похилого віку та як механізм задоволення різних важливих потреб [18, с. 162].

1.3. Інституції надання соціальної підтримки особам похилого віку

Основною формою впровадження соціальної роботи в Україні є соціальні послуги, в тому числі, й соціальна підтримка різних категорій населення.

Соціальними послугами називають цілеспрямовані, структуровані, організовані дії, що спрямовані на попередження виникнення або недопущення загострення складних життєвих ситуацій, подолання та мінімізацію наслідків. Такі дії передбачають вирішення актуальних проблем людини, захист прав, створення належних умов для розвитку, життєдіяльності, соціалізації тощо.

Такі послуги можуть надаватися різними державними та комунальними установами, недержавними організаціями (благодійними, громадськими),

релігійними інституціями, а також фізичними особами, включаючи волонтерів і приватних надавачів соціально-психологічних послуг [46].

Однією з найбільш незахищених категорій населення є люди похилого віку, а отже вони потребують особливої уваги з боку держави та суспільства.

Старіння населення – процес, який безумовно характерний для всіх держав світу, зокрема, для Європейських держав та України. Але висока частка літніх людей визначається в західних країнах нашого континенту, головним чином, високою тривалістю життя (старіння «знизу»). В Україні ж – за рахунок зменшення кількості дітей, через дитячу смертність, через зменшення кількості вагітностей та народжень дітей (старіння «згори»). Це теж значно провокує проблему самотності людей похилого віку.

Люди похилого віку часто стикаються з самотністю, непотрібністю, матеріальними труднощами, погіршенням стану здоров'я, обмеженням фізичних можливостей, зниженням соціальної активності. Саме тому забезпечення належного рівня їх соціальної підтримки є одним із пріоритетних напрямків державної соціальної політики [1, с. 218-219].

Соціальна підтримка осіб похилого віку являє собою систему заходів, спрямованих на забезпечення належних умов життєдіяльності та задоволення низки потреб літніх людей: побутових, медичних, психологічних та матеріальних. Вона реалізується через діяльність різних установ та організацій, які забезпечують надання різних видів соціальних послуг, матеріальної підтримки, психологічної підтримки та сприяють соціальній адаптації осіб похилого віку [46]. Ефективність соціальної підтримки значною мірою залежить від злагодженої, цілеспрямованої, продуманої взаємодії державних, соціальних, благодійних інституцій, діяльність яких спрямована на підвищення якості життя людей похилого віку, забезпечення їх соціального захисту, створення умов для активного довголіття.

Надання соціальних послуг особам похилого віку в Україні здійснюється відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» [46] та Порядку організації соціальних послуг, ведення випадку та визначення

чисельності соціальних менеджерів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України. Зазначені документи визначають механізми організації надання соціальних послуг, ведення випадку та координацію діяльності соціальних фахівців, які забезпечують супровід осіб, що потребують допомоги.

Соціальні послуги можуть надаватися за місцем проживання особи, у приміщенні надавача соціальних послуг або в стаціонарних умовах залежно від потреб отримувача. Законодавством передбачено надання допомоги вдома, денного догляду, стаціонарного догляду, підтриманого проживання, поліативного догляду та інших видів соціального обслуговування, яке часто буває життєвонеобхідним для людей похилого віку [46].

Основним центральним органом законодавчої влади, що формує та реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, є Міністерство соціальної політики України. У його повноваження входить розробка соціальних програм соціального захисту населення, координація діяльності соціальних служб, забезпечення реалізації державних гарантій і прав громадян на соціальний захист [47].

Однією з ключових державних інституцій підтримки людей похилого віку є Пенсійний фонд України, який забезпечує реалізацію пенсійного страхування, призначення і виплату пенсій громадянам. Пенсійне забезпечення наразі є основною формою матеріальної підтримки осіб літнього віку та гарантією задоволення їх базових життєвих потреб.

В 2021 р. в Україні був створений Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг. Відповідно Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг та Закону України «Про соціальні послуги» [46] в Україні виділяють дві основні групи осіб, які мають право надавати соціально-психологічні послуги особам похилого віку:

1. юридичні особи та приватні особи – суб'єкти підприємницької діяльності;
2. фізичні особи.

У роботі Є. Демиденко проаналізовано, що соціально-психологічну допомогу людям похилого віку в Україні надають організації та установи державного та недержавного (громадські організації, релігійні організації, підприємці) сектору, в тому числі й волонтери. Суб'єкти, які відносяться до державних організацій і надають соціально-психологічні послуги людям літнього віку, мають різне підпорядкування.

Якщо ми говоримо про Міністерство соціальної політики України, то йому підпорядковуються такі спеціальні державні установи, як, наприклад, територіальні (міські, районні та інші) центри соціального обслуговування. Домінуючими напрямками діяльності подібних центрів є виявлення людей похилого віку, що перебувають у складній життєвій ситуації, організація та надання їм соціально-психологічних та інших видів соціальних послуг [13, с. 47-49].

Територіальні центри соціального обслуговування відіграють важливу роль у системі надання соціальної підтримки людям похилого віку, забезпечуючи широкий спектр послуг, серед яких консультування, соціальна адаптація, допомога у вирішенні побутових труднощів, підтримка у складних життєвих обставинах. Діяльність таких установ спрямована на покращення якості життя літніх людей та підтримку їх соціальної активності.

Одним із вельми перспективних напрямів удосконалення діяльності територіальних центрів є розширення кількості соціальних послуг та впровадження окремо соціального консультування як самостійного виду допомоги, що дозволить особам літнього віку отримувати необхідну інформацію щодо власних прав, можливостей та шляхів отримання допомоги, доступу до різних установ соціального спрямування.

У структурі територіальних центрів можуть функціонувати відділення денного догляду для осіб похилого віку, що забезпечують не лише соціально-побутову підтримку, а й психологічну допомогу. Зокрема, важливим напрямом їх діяльності є надання консультацій психолога, підтримка у

подоланні емоційних труднощів та допомога в адаптації до змін, пов'язаних з віком.

Окрім територіальних центрів, соціально-психологічну допомогу особам літнього віку надають також і геріатричні пансіонати, будинки-інтернати, психоневрологічні установи, тимчасові притулки та інші заклади соціального захисту. Діяльність таких установ спрямована на забезпечення належних умов проживання, медичного супроводу, психологічної підтримки та стороннього догляду та допомоги особам, які цього потребують.

Важливого значення у сучасних умовах життя нашої держави набуває розвиток системи надання соціальних послуг на рівні територіальних громад. Для цього створюється спеціалізовані центри та структурні підрозділи. Діяльність цих підрозділів та центрів спрямована на реалізацію державної політики у сфері соціального захисту населення та забезпечення доступності допомоги для людей похилого віку за місцем проживання.

Також до надання соціальної підтримки можуть залучатися фізичні особи або громадські організації, що сприяють розширенню мережі надавачів соціальних послуг. Залучення недержавного сектору до цієї діяльності створює необхідні умови для підвищення якості обслуговування та більш ефективного та повноцінного задоволення потреб людей похилого віку [13, с. 478-479].

На рівні з державними та комунальними установами важливу роль у підтримці людей похилого віку відіграють благодійні та громадські організації, такі як «Товариство Червоного Хреста України» [55], Карітас України [24] та ін. Діяльність організацій спрямована на комплексну та всебічну допомогу людям похилого віку, особливо таким, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Часто благодійні організації надають матеріальну підтримку у вигляді продуктів харчування, одягу, засобів гігієни, медикаментів, допомагають у забезпеченні базових побутових потреб людей похилого віку. Важливим напрямом є організація соціального супроводу, що включає регулярні

відвідування, допомогу у веденні домашнього господарства, оплаті комунальних послуг тощо.

Активне реагування на кризові ситуації є також важливою рисою роботи благодійних організацій. Зокрема реагування на наслідки воєнних дій та надзвичайних обставин, що включає забезпечення гуманітарною допомогою, евакуацію, надання тимчасового житла тощо. Діяльність благодійних організацій має бути гнучкою та оперативною заради швидкого реагування на актуальні потреби людей літнього віку [26].

Також важливе місце у системі надання соціальних послуг та соціальної підтримки осіб похилого віку займає волонтерська діяльність. Волонтери відіграють значну роль у забезпеченні соціально-психологічної допомоги для людей, що опинилися у складних життєвих обставинах, самотніх та маломобільних людей похилого віку.

Треба зазначити, що волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності, тому організації та установи, які є неприбутковими [341] можуть залучати волонтерів до своєї діяльності. Дуже часто волонтерські організації та фонди співпрацюють з центральними і місцевими органам виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, фізичними особами, які здійснюють соціальну підтримку та соціальну роботу, у проведенні заходів, спрямованих на соціальну адаптацію та допомогу особам похилого віку.

Волонтерська діяльність охоплює собою такі види діяльності, як:

- надання емоційної підтримки,
- допомога у повсякденних справах (закупівля продуктів, ліків, оплата комунальних послуг тощо),
- організація дозвілля, спілкування, що сприяє подоланню соціальної ізоляції, як однієї з основних проблем у осіб похилого віку.

Найбільшої актуальності волонтерська допомога набула в умовах кризових ситуацій, зокрема під час воєнного стану, коли значна кількість літніх людей потребувала і продовжує потребувати особливої уваги та

підтримки. Волонтерських рух доповнює діяльність державних та недержавних інституцій, сприяючи значному підвищенню ефективності системи соціального захисту та більш повному задоволенню потреб осіб похилого віку.

Волонтерська діяльність здійснюється за такими напрямками [41]:

- надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, які потребують соціальної реабілітації,
- надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- здійснення догляду за хворими особами, особами з інвалідністю, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;
- надання волонтерської допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;
- проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;
- надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;
- надання волонтерської допомоги для подолання наслідків бойових дій, терористичного акту, збройного конфлікту, тимчасової окупації;
- надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством тощо.

Отже, система інституцій соціальної підтримки осіб похилого віку в Україні є багаторівневою та включає державні, комунальні, громадські, благодійні організації, а також волонтерський сектор. Узгоджена діяльність всіх цих суб'єктів соціальної роботи забезпечує комплексне задоволення

емоціональних, побутових, медичних і психологічних потреб людей похилого віку та сприяє підвищенню якості їхнього життя, соціальній адаптації та подоланню соціальної ізоляції.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

2.1. Аналіз соціальної підтримки осіб похилого віку (на прикладі геріатричних пансіонатів)

У сучасних умовах розвитку суспільства особливої актуальності набуває соціальна підтримка та медична допомога людям похилого віку у будинках-інтернатах (або геріатричних пансіонатах), що спрямована на забезпечення належних умов проживання, догляду, соціально-побутового та медичного обслуговування підопічних. Такі установи виконують важливу роль у системі соціального захисту населення, оскільки забезпечують не тільки цілодобове перебування осіб, які втратили здатність до самообслуговування, а й створюють умови для реабілітації, соціально-психологічної підтримки людей.

Залежно від профілю діяльності вищезазначені заклади функціонують як геріатричні пансіонати для громадян похилого віку або як будинки-інтернати для осіб з інвалідністю віком від 18 до 60 років.

У своїй діяльності інтернати керуються Конституцією та законами України, Конвенцією про права осіб з інвалідністю, Конвенцією про права людини, актами Президента України, Кабінету Міністрів України та Міністерства соціальної політики, Положенням про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю [44] та іншими нормативно-правовими документами.

В нашій роботі буде розглянуто більш детально саме діяльність геріатричних пансіонатів. Геріатричний пансіонат – це спеціалізований медико-соціальний заклад для постійного або тимчасового проживання людей літнього віку та осіб з інвалідністю, які потребують догляду. На відміну від звичайного будинку для літніх людей, він орієнтований саме на медичну підтримку та допомогу.

Відповідно до чинного законодавства України та основних принципів соціального захисту населення, діяльність геріатричних пансіонатів спрямована не лише на забезпечення підопічних належними умовами проживання та догляду, а й на гарантування їх прав, свобод, людської гідності, соціальної підтримки та створення умов для максимально повноцінної життєдіяльності в умовах стаціонарного перебування. У зв'язку з цим підопічним геріатричних пансіонатів гарантується:

- створення належних умов проживання, соціально-побутового обслуговування;
- забезпечення захисту і підтримки, представництва інтересів, проінформованості про права;
- цілодобовий доступ до засобів зв'язку;
- залучення до заходів, спрямованих на ведення активного способу життя, з урахуванням стану здоров'я та побажань підопічних, та створення для цього відповідних умов;
- створення умов для участі в культурно-дозвіллевих заходах з урахуванням побажань підопічних;
- направлення в установленому законодавством порядку до закладу охорони здоров'я, що надає медичну допомогу відповідного виду;
- проведення комплексу реабілітаційних заходів;
- отримання спільної кімнати, якщо обоє із подружжя проживають в інтернаті та погоджуються на спільне проживання;
- організація заходів з метою залучення до життєдіяльності місцевої громади;
- можливість використання особистих речей;
- забезпечення поваги до честі та гідності, запобігання дискримінації;
- захист від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, способів поведінки та покарання;

- здійснення опіки та піклування у визначених законодавством випадках;
- можливість зустрічатися з рідними та друзями в інтернаті в окремо пристосованій для цього кімнаті;
- доступ до перегляду особистих документів та особової справи, виготовлення їх фотокопій.

Відповідно до встановлених норм та згідно із Законом України «Про соціальні послуги» [46], а також з Положенням про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю [44] підопічні геріатричних пансіонатів забезпечуються:

1. Лікарськими засобами, технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення у порядку, встановленому законодавством.

2. Житловим приміщенням для перебування або проживання, комунальними послугами.

3. Раціональним, чотириразовим харчуванням, у тому числі дієтичним, відповідно до натуральних добових норм харчування в інтернатних установах, навчальних та санаторних закладах сфери управління Міністерства соціальної політики, з урахуванням затверджених Міністерством охорони здоров'я норм фізіологічних потреб організму в основних харчових речовинах та енергії, залежно від вікових і статевих особливостей (за встановленими нормами проміжки часу між прийманням їжі не мають перевищувати чотирьох годин, останнє приймання їжі організовується за дві години до сну).

4. Предметами першої необхідності, матеріалами, м'яким та твердим інвентарем (постільною білизною, одягом, взуттям, засобами особистої гігієни, столовим посудом).

Основними завданнями геріатричних пансіонатів є:

1. Надання соціальних послуг особам похилого віку у вигляді стаціонарного догляду, соціальної адаптації, представництва інтересів, консультування, соціально-психологічної реабілітації тощо.

2. Забезпечення належних умов проживання, соціально-побутового та медичного обслуговування, денної зайнятості (заняття творчістю, працетерапія, дозвіллєві заходи та ін.).

3. Проведення комплексу реабілітаційних заходів (для осіб похилого віку з інвалідністю) відповідно до індивідуального плану комплексної реабілітації (абілітації), складеного за формою, затвердженою Мінсоцполітики.

4. Стимулювання особистої зацікавленості підопічних у збереженні соціальної активності та здатності до самообслуговування.

Пансіонати даного профілю можуть надавати соціальні послуги з підтримання проживання, кризового та екстреного втручання, денного догляду та тимчасового відпочинку осіб, які потребують тривалого лікування та соціальної реабілітації.

В Положенні про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю [44] зазначається, що пансіонат забезпечує реалізацію прав підопічних відповідно до законодавства, у тому числі Конвенції про права осіб з інвалідністю, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Законів України “Про соціальні послуги” [46], “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”, “Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні”, “Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні”, “Про психіатричну допомогу” та ін.

Якщо виникає необхідність у встановленні для підопічного пансіонату групи інвалідності, геріатричний пансіонат активно сприяє оформленню документів та організації проведення оцінювання повсякденного функціонування особи похилого віку, яка є підопічним закладу, для встановлення групи інвалідності або продовження її строку, оформленню індивідуальної програми реабілітації або її коригуванню, контролює її виконання і продовження строку дії, а також у реєстрації органом опіки та піклування помічника за вибором дієздатного підопічного.

Слід зазначити, що інтернати подібного профілю [44] забезпечують високоякісне надання послуг підопічним. Якість надання різних видів послуг контролюється громадськістю, в тому числі через утворення громадської ради при пансіонаті, до складу якої входять представники благодійних організацій, громадських об'єднань, волонтери, самі підопічні інтернату, їх родичі (опікуни або піклувальники) та інші особи.

Така громадська рада має сприяти:

- дотриманню законодавства з питань соціального захисту населення, опіки та піклування у межах діяльності інтернату;
- захисту прав та інтересів підопічних, вивчає умови їх проживання і подає інтернату пропозиції щодо їх поліпшення;
- підтриманню здорового мікроклімату в колективі та організації культурно-дозвілєвих заходів для підопічних;
- наданню соціальних послуг підопічним, підвищенню якості таких послуг.

Медичне обслуговування в геріатричному пансіонаті відбувається шляхом здійснення певної діяльності у сфері медичної практики, спрямованої на надання необхідної медичної допомоги, лікувально-профілактичних послуг, медичного спостереження, підтримання належного рівня стану здоров'я відповідно до вимог чинного законодавства України та через укладення договорів із фізичними особами-підприємцями, що отримали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики та/або закладами охорони здоров'я. Також пансіонат має право здійснювати діяльність, що пов'язана з придбанням, транспортуванням, зберіганням, використанням і знищенням наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, використання яких дозолене законодавством України.

Право на отримання соціальних послуг та проживання у будинку-інтернаті для людей похилого віку мають особи, які досягли пенсійного віку відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне

страхування» [42], а також громадяни, яким до настання пенсійного віку залишається не більше ніж півтора року.

На повне державне утримання безоплатно до геріатричного пансіонату приймаються громадяни похилого віку, середньомісячний сукупний дохід яких становить менше двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб. Якщо дохід особи перевищує два прожиткові мінімуми, але не перевищує чотирьох, соціальні послуги надаються з установленням диференційованої плати відповідно до законодавства. У разі, коли дохід перевищує чотири прожиткові мінімуми, проживання та обслуговування в інтернаті здійснюється на платній основі.

Громадяни похилого віку, які отримують соціальні послуги на умовах часткової або повної оплати, зберігають право на отримання пенсії, державної соціальної допомоги в повному обсязі. За наявності вільних місць до геріатричного пансіонату також можуть прийматися особи похилого віку, які мають родичів або інших осіб, зобов'язаних забезпечувати їм догляд, але за умови оплати соціальних послуг.

Якщо до інтернату вирішило влаштуватися подружжя, профіль закладу може визначатися відповідно до спільного бажання осіб, навіть якщо один із них ще не досяг пенсійного віку.

Таким чином, геріатричні пансіонати є важливою ланкою системи соціального захисту, що забезпечує комплексну підтримку осіб похилого віку, які потребують стороннього догляду та медико-соціального обслуговування. Діяльність закладів спрямована на створення належних умов проживання, захист прав і гідності підопічних, а також організацію соціальної та психологічної підтримки. Важливими напрямками роботи таких закладів є соціальна адаптація, реабілітація, організація дозвілєвої діяльності для підопічних, що сприяє покращенню емоційного стану та запобігає соціальній ізоляції літніх людей.

2.2. Організація соціальної підтримки осіб похилого віку у Чернігівському геріатричному пансіонаті

Найважливішим напрямком діяльності геріатричних пансіонатів є саме адаптація осіб похилого віку в новому середовищі, повернення можливості займати активну позицію у суспільстві, подолання самотності.

Для проведення дослідження ми обрали Чернігівський геріатричний пансіонат, щоб розглянути детальніше його діяльність щодо адаптації його підопічних – осіб похилого віку та осіб з інвалідністю до нових умов життя та щодо надання їм соціальної підтримки.

Чернігівський геріатричний пансіонат знаходиться за адресою: Чернігівська обл., місто Чернігів, вулиця Леоніда Пашина, будинок 12. Він є стаціонарною соціально-медичною установою загального типу, де постійно проживають громадяни похилого віку, учасники ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, особи з інвалідністю, ветерани війни та праці, що потребують стороннього догляду, медичного та побутового обслуговування.

Заклад розпочав своє офіційне існування з 1 січня 1978 року відповідно до розпорядження виконавчого комітету Чернігівської обласної ради народних депутатів від 28 грудня 1977 року № 617-р. Наразі директором пансіонату є Віктор Володимирович Кулага.

Важливою складовою соціальної роботи та підтримки людей похилого віку у Чернігівському геріатричному пансіонаті є організація дозвілля підопічних, тому для свого дослідження ми обрали саме психологічну та соціально-дозвілєву площину діяльності закладу. Для того, щоб дослідження було найбільш продуктивним, ми використали як методи спостереження та бесіди, так і метод анкетування мешканців та працівників пансіонату для виявлення особливостей соціальної підтримки осіб похилого віку.

У процесі спостереження нами було виявлено, що соціальна підтримка у сфері дозвілля та відпочинку в Чернігівському геріатричному пансіонаті спрямована на забезпечення змістовного, активного, комфортного та емоційно

насиченого життя людей похилого віку. Також зміст діяльності пансіоната формується з урахуванням вікових, фізіологічних, психологічних та соціальних особливостей підопічних. Соціальна підтримка у сфері дозвілля відбувається за допомогою різних форм організації відпочинку та різноманітних видів діяльності, що враховують фізичний стан, потреби та інтереси підопічних пансіонату.

Однією з пріоритетних форм дозвілля є організація соціальними працівниками індивідуального дозвілля, що дозволяє зберігати особистий простір і враховує індивідуальні особливості та можливості кожної особи. Людина похилого віку за допомогою фахівців знаходить собі цікаві заняття, займається читанням, переглядом телевізійних програм або фільмів, прослуховуванням радіопередач або музики, виходить на прогулянки.

Масова форма відпочинку охоплює організацію і проведення психологом та фахівцями соціальної сфери різних концертів, свят, тематичних вечорів, відзначення пам'ятних дат, у яких можуть брати участь всі мешканці пансіонату. Подібні розважальні заходи дарують людям позитивні емоції та підвищують рівень залученості людей похилого віку до життя закладу, спілкування з іншими людьми, навіть надають можливості проявити власні здібності тоді, коли концерти, поетичні та співочі вечори організовуються саме підопічними пансіонату.

Слід зауважити, що окремої уваги заслуговує індивідуально-групова форма організації дозвілля, яка здійснюється за участі як підопічних, так і психологів та соціальних працівників та являє собою поєднання елементів особистого та колективного спілкування у процесі життєдіяльності мешканців закладу. Наприклад, це можуть бути психологічні бесіди для невеликого кола людей, зустрічі за інтересами (шашки; в'язання; малювання), підтримувальні розмови з соціальними працівниками, караоке-вечори, вечори індійського, західного, українського кіно тощо.

Існує декілька видів дозвіллевої підтримки, яку використовують працівники пансіонату у своїй роботі з підопічними, що включають

культурно-розважальну діяльність (концерти; святкові заходи), творчу діяльність (рукоділья; співи), інтелектуальні заняття (читання; вікторини; настільні ігри). Все це сприяє спілкуванню, самовираженню, підтримці активності та когнітивних функцій. Важливу роль відіграє також фізична активність, особливо в похилому віці.

У Чернігівському геріатричному пансіонаті, вважаємо, створено належні умови для відпочинку підопічних. Мешканці закладу можуть відвідувати бібліотеку, читати книжки та газети, вирішувати кросворди. Багато хто з підопічних любить слухати музичні записи, дивитися концертні програми, переглядати фільми в кінозалі, який облаштовують соціальні працівники. Існують книго-, караоке- та кіноклуби. За результатами спостереження велика частка людей займається в гуртках за вподобаннями: малювання, рукоділья, аплікації, художня самодіяльність, гра в шашки, більярд, бочку, карнхолл, лото. У пансіонаті часто соціальні працівники проводять шахові турніри для підопічних. Є дні для зборів та бесід групи підтримки, що організовує психолог, пов'язаної з війною та емоціями. Також слід зазначити, що проводяться працівниками закладу легкі руханки, гімнастика (для зору, для суглобів, для дихання та ін.) для підтримання активного способу життя підопічних. Мешканці пансіонату часто гуляють на свіжому повітрі, що дуже позитивно впливає на самопочуття, настрій та здоров'я підопічних.

Важливим для багатьох осіб похилого віку є релігія та духовна підтримка. Саме тому у пансіонаті облаштована невелика кімната-капличка для молитви та богослужінь. Багато хто з мешканців на свята та у вихідні дні відвідує храми та молитовні будинки поза межами геріатричного пансіонату.

За результатами спостережень та бесід у колективі людей похилого віку, які проживають у Чернігівському геріатричному пансіонаті, можна виділити такі особливості:

- Взіємини в колективі. У середовищі мешканців формуються як дружні, так і недоброзичливі та конфліктні. Проте в більшості випадків

взаємини формуються нейтральні. Важливу роль відіграють взаємоповага, терпимість та підтримка підопічних та працівників закладу.

- Соціальна згуртованість мешканців пансіонату. Поступово у закладі формуються сталі групи спілкування, мешканці підтримують один одного, допомагають у вирішенні побутових та інших питань, разом проводять дозвілля.
- Емоційний стан. Для більшості людей похилого віку характерна підвищена потреба у спілкуванні, увазі та доброзичливому ставленні, що безпосередньо впливає на їхнє самопочуття.
- Адаптація до нових умов проживання. Новоприбулі мешканці спочатку можуть відчувати тривогу та самотність, проте, за підтримки інших мешканців та персоналу геріатричного пансіонату, з часом звикають до нового середовища та знаходять нові цікаві знайомства, заняття, часто стають активними учасниками життя закладу.

Нами було методом анкетування проведено емпіричне дослідження рівня задоволеності підопічними Чернігівського геріатричного пансіонату умовами проживання, організацією дозвілля, станом психологічного клімату та ефективності соціальної підтримки. Метою нашого дослідження було виявлення реального стану речей та розробка напрямів покращення соціальної підтримки та адаптації до нових умов осіб похилого віку.

Методика анкетування дозволяє визначити не лише позитивні сторони, але й потреби в удосконаленні соціальної підтримки у пансіонаті. У процесі розробки авторських анкет було враховано підходи, закладені у шкалі задоволеності життям (Satisfaction with Life Scale, SWLS 1985) та опитувальнику сенсу життя (The Meaning in Life Questionnaire, MLQ 2006) [18], на основі яких було адаптовано та створено відповідні питання нашої анкети.

У процесі анкетування взяли участь 25 респондентів віком від 63 до 75 років, з яких 56% – жінки та 44% – чоловіки. Кожне з питань анкети мало шкалу відповідей від 1 до 10 (де 1 - зовсім ні / дуже погано, 10 - повністю так

/ дуже добре), з яких кожному респонденту пропонувалося вибрати один, найбільш вірний, на його думку, варіант, щоб найбільш розгорнуто оцінити організацію дозвілля в пансіонаті та можливість ресоціалізації та адаптації до умов проживання в новому середовищі. Анкетування носило анонімний характер, але підопічні, що брали участь у дослідженні, мали обов'язково вказати вік та стать.

За результатами анкетування було визначено середні показники за кожним питанням. Узагальнені результати оцінювання представлено в таблиці № 2.1.

Таблиця № 2.1

Розподіл відповідей респондентів щодо організації дозвілля у геріатричному пансіонаті, ресоціалізації та адаптації людей в нових умовах життя (за статтю)

Питання анкети (Оцініть за шкалою від 1 до 10)	Жінки	Чоловіки
Оберіть за шкалою: 1) наскільки Вам подобається брати активну участь у заходах, які проводяться в пансіонаті (брати участь у конкурсах, концертах, декламувати вірші тощо)?	8	5
2) Наскільки Вам вистачає цікавих занять для дозвілля?	5	7
3) Наскільки комфортно Вам спілкуватися з іншими мешканцями під час заходів?	7	8
4) Наскільки Вам цікаві творчі заняття (малювання, співи, рукоділля тощо)?	9	6
5) Наскільки Вам подобаються святкові заходи та концерти у пансіонаті?	10	10

6) Наскільки комфортно Ви почуваетесь у пансіонаті?	6	7
7) Наскільки легко Вам було звикнути до життя у пансіонаті?	7	7
8) Наскільки Ви маєте можливість займатися тим, що Вам подобається?	8	9
9) Наскільки Вам хотілося б більше прогулянок або активностей на свіжому повітрі?	8	8
10) Наскільки Ви відчуваєте підтримку та увагу з боку працівників пансіонату?	8	7

Аналіз відповідей на питання свідчить про те, що загалом результати анкетування демонструють переважно позитивні оцінки респондентів щодо організації різних видів та форм відпочинку для людей похилого віку в Чернігівському геріатричному пансіонаті та швидкого пристосування до нового кола спілкування та середовища існування.

Жінки найбільш високо оцінили святкові заходи та концерти (середній результат – 10 балів), а також творчі заняття, такі як малювання, в'язання, співи (було оцінено в 9 балів), що свідчить про зацікавленість жінок у творчому та культурному дозвіллі. Найнижчий показник стосується достатності занять для цікавого та змістовного відпочинку (5 балів за 10-бальною шкалою), що може вказувати на потребу в урізноманітненні вже існуючих активностей або додаванні нових.

Чоловіки найвищий бал також надали святковим та концертним програмам (оцінили в 10 балів), високий результат отримали питання щодо можливості займатися улюбленими справами (9 балів за шкалою) та комфортності спілкування з іншими мешканцями (середній результат 8 балів), що може свідчити про достатньо швидкий рівень адаптації чоловіків в нових умовах проживання. Найнижчий бал отримало питання про безпосередню

участь у різних заходах, що проводить пансіонат, що свідчить про недостатню зацікавленість даними видами дозвілля або невідповідність заходів їхнім інтересам.

Загалом у мешканців пансіонату за результатами анкетування не спостерігається великих труднощів та дискомфорту у спілкуванні з іншими підопічними під час заходів та відпочинку, що свідчить про максимальне підтримання позитивної атмосфери у закладі самими мешканцями та працівниками.

Якщо говорити про дозвілля, то воно досить гарно організоване та подобається підопічним, а адаптація до нових умов життя відбувається досить комфортно. Найбільшим викликом для деяких респондентів є недостатня кількість активностей для відпочинку, що зумовлено як індивідуальними бажаннями та особливостями кожного підопічного, так і усталеним, обмеженим вибором заходів, що часто проводяться в геріатричному пансіонаті.

Це висуває відповідні вимоги до удосконалення роботи у закладі шляхом: проведення анкетувань з метою вивчення індивідуальних уподобань підопічних до різних видів творчої та інших видів діяльності (наприклад, садівництво, творча майстерня з різьби по дереву, виготовлення свічок ручної роботи тощо); організації міні-клубів за інтересами; проведення фізкультурно-оздоровчих занять; залучення підопічних до більш активної участі у житті пансіонату; впровадження програм арт-терапії, музикотерапії; проведення більшої кількості тематичних зустрічей та формування груп взаємопідтримки, підтримки для новоприбулих тощо.

Для більш детального аналізу результатів дослідження доцільно розглянути відповіді респондентів не лише за статтю, але залежно від їх вікових категорій, що надасть можливість виявити певні відмінності у ставленні до відпочинку та різних заходів серед мешканців пансіонату. Результати аналізу середніх показників відповідей респондентів за віковими категоріями представлено в таблиці № 2.2. Для цього опитування ми поділили

підопічних на три групи у процентному співвідношенні за віком: 63- 66 років – 40%, 67-71- 32%, 72-75- 28%.

Таблиця № 2.2

Розподіл відповідей респондентів щодо організації дозвілля у геріатричному пансіонаті, ресоціалізації та адаптації людей в нових умовах життя (за віком)

Питання (Оцініть за шкалою від 1 до 10)	63-66 років	67-71 років	71-75 років
1) Наскільки Вам подобається брати активну участь у заходах, які проводяться в пансіонаті (брати участь в конкурсах, концертах, декламувати вірші та ін.)?	8	6	6
2) Наскільки Вам вистачає цікавих занять для дозвілля?	7	8	8
3) Наскільки комфортно Вам спілкуватися з іншими мешканцями під час заходів?	9	7	7
4) Наскільки Вам цікаві творчі заняття (малювання, співи, рукоділля тощо)?	9	6	6
5) Наскільки Вам подобаються святкові заходи та концерти у пансіонаті?	9	8	8
6) Наскільки комфортно Ви відчуваєтеся у пансіонаті?	7	7	8

7) Наскільки легко Вам було звикнути до життя у пансіонаті?	6	7	7
8) Наскільки Ви маєте можливість займатися тим, що Вам подобається?	8	7	7
9) Наскільки Вам хотілося б більше прогулянок або активностей на свіжому повітрі?	8	6	5
10) Наскільки Ви відчуваєте підтримку та увагу з боку працівників пансіонату?	7	8	8

Як видно з таблиці, за результатами опитування мешканців геріатричного пансіонату віком від 63 до 75 років, загалом спостерігається досить високий рівень задоволеності умовами проживання, організацією дозвілля та взаємодією з оточуючими.

У групі 63-66 років простежується найвищий рівень активності та залученості до дозвіллевих заходів. Респонденти високо оцінюють творчі заняття та святкові заходи (по 9 балів у середньому). Дуже зацікавлені бути безпосередніми учасниками різних активностей та заходів (було оцінено у 8 балів). Водночас нижчими є показники адаптації до життя в пансіонаті та загального комфорту (6 та 7 балів відповідно по 10-бальній шкалі), що може свідчити про незавершений ще у багатьох осіб період звикання до нових умов або небажання до них звикати, що викликане індивідуальними особливостями та невдоволенням своїм становищем в цілому, а також про необхідність поліпшити самі умови.

Вікова група 67-71 рік показала більш-менш рівномірні результати по всім питанням. Підопічні геріатричного пансіонату цієї категорії високо оцінюють наявність цікавих занять та дозвілля, святкових заходів, а також

підтримку з боку працівників (по 8 балів за 10-бальною шкалою). Показники участі у заходах та спілкуванні перебувають на середньому рівні (було оцінено на рівні 7 балів). Варто зазначити, що творчі заняття цією групою оцінені дещо нижче (6 балів), що свідчить про менш активний рівень залученості у творчу діяльність, порівняно з молодшою групою.

У осіб віком 71-75 років спостерігається зниження рівня активності щодо участі в різного виду заходів та творчої діяльності (6 балів на питання). Водночас під час опитування було виявлено високу оцінку підопічними цієї вікової групи комфорту перебування в закладі (8 балів за 10-бальною шкалою). Вподобання віддають перегляду святкових заходів та концертних програм. Велике значення має увага та підтримка з боку працівників закладу (8 балів). Найнижчий показник стосується потреби у більш рухливому способі життя, тобто прогулянках та активностях на свіжому повітрі (питання отримало оцінку 5 балів у середньому), що свідчить про надання переваги малорухливого способу відпочинку.

За результатами проведеного анкетування та спостереження можна дійти висновку, що загалом рівень емоційного благополуччя та задоволеності організацією дозвілля та ресоціалізації в геріатричному пансіонаті є переважно позитивним. Особливо важливим є те, що мешканці не відчують значного соціального відчуження, відзначають достатньо комфортне середовище для існування.

Водночас аналіз показує, що рівень розвитку в пансіонаті різних видів дозвілля не для всіх є достатнім та цікавим. У зв'язку з цим доцільним є розширення спектра соціокультурної діяльності. Наприклад, шляхом упровадження інноваційних та терапевтично-орієнтованих форм дозвілля, зокрема «тихих терапій» (тактильних, релаксаційних практик); цифрової адаптації осіб похилого віку (навчання базовим навичкам користування мобільними пристроями, засобами відеозв'язку для підтримки соціальних контактів з родиною та зовнішнім світом), розвитку волонтерської діяльності (зокрема в'язання, виготовлення теплих речей, таких як, наприклад, теплі

шкарпетки для потреб воїнів Збройних Сил України або благодійних ініціатив); організації за прикладами європейських держав догляду та вирощування рослин за допомогою модульної високої клумби для садівничої терапії (міні-грядка 2х2 метри, що являє собою підняту над землею конструкцію, заповнену землею для вирощування квітів чи зелені); створення міні-музеїв пам'яті мешканців закладу, де зберігаються особисті пам'ятні речі, фотографії, життєві історії підопічних.

Важливо підкреслити, що дозвілля в умовах геріатричного пансіонату варто розглядати не лише як форму відпочинку, а й як засіб соціальної інтеграції, самореалізації та залучення до суспільно значущої діяльності, включаючи волонтерство, взаємодопомогу та підтримку соціальних ініціатив громади, що дасть можливість особам похилого віку відчувати себе важливими, потрібними, активними.

Аналіз отриманих результатів за віковими групами демонструє зміну пріоритетів у проведенні вільного часу та відпочинку з віком. Слід наголосити також на необхідності враховувати, крім вікових особливостей, також і гендерні при плануванні дозвіллевих програм для більш повного задоволення потреб всіх мешканців геріатричного пансіонату. Наприклад, варто згадати різницю результатів анкетування чоловіків та жінок, коли жіноча частина колективу більше цікавиться творчими заняттями, чоловіча ж орієнтується на можливості вільного дозвілля.

Узагальнюючи отримані в процесі дослідження результати і проаналізувавши роботу Чернігівського геріатричного пансіонату, можна стверджувати, що система організації дозвілля та соціальної підтримки, що проявляється також в ресоціалізації та адаптації людей похилого віку до нових умов життя, виконує свою функцію та сприяє позитивному самопочуттю мешканців закладу.

Стосовно можливих напрямків удосконалення слід зазначити, що варто говорити не про зміну загальної системи дозвілля, а про її подальшу гнучкість та індивідуалізацію. Важливим є збереження сприятливого соціального

клімату та підтримання вже сформованого рівня взаємодії між працівниками закладу та підопічними.

2.3. Практичні рекомендації фахівцям соціальної сфери щодо соціальної підтримки осіб похилого віку у геріатричних пансіонатах.

Соціальна підтримка осіб похилого віку у геріатричних пансіонатах є одним із пріоритетних напрямів діяльності фахівців соціальної сфери. У сучасних умовах важливого значення набуває не лише забезпечення належного догляду за людьми похилого віку, а й створення умов для їх психологічного комфорту, соціальної активності та повноцінного спілкування.

Ефективна робота працівників закладу (соціальних працівників, психологів та ін.) сприяє покращенню емоційного стану мешканців, їх соціальній адаптації та підтриманню активного способу життя. Особливу роль у цьому відіграє організація дозвілєвої діяльності фахівцями соціальної та психологічної служби пансіонату, індивідуальний підхід до потреб мешканців та формування сприятливої атмосфери в закладі.

Саме тому розробка практичних рекомендацій для фахівців соціальної сфери щодо соціальної підтримки осіб похилого віку у геріатричних пансіонатах є важливою складовою підвищення якості соціальної роботи та вдосконалення системи соціального обслуговування людей даної вікової категорії.

Розробка практичних рекомендацій у межах дослідження ґрунтується на необхідності подальшого підвищення ефективності соціальної підтримки у роботі з підопічними геріатричних пансіонатів. Особливу увагу приділено аналізу умов, у яких відбувається взаємодія між персоналом та підопічними, а також оцінці впливу організованого дозвілля на емоційний стан та процес адаптації людей похилого віку. Важливо враховувати також те, що якість соціальної підтримки безпосередньо пов'язана з рівнем залученості мешканців

у життя закладу та їх загальним психоемоційним самопочуттям, а не тільки залежить від роботи працівників пансіонату щодо забезпечення підопічним належних умов проживання та відпочинку.

Для розробки рекомендацій для фахівців соціальної сфери геріатричних закладів з метою покращення організації дозвілєвої діяльності та соціальної підтримки осіб похилого віку нами було проведено анонімне опитування у вигляді анкетування працівників Чернігівського геріатричного пансіонату щодо рівня соціальної підтримки, адаптації, емоційного стану, задоволеності різними формами та видами дозвілля, якими забезпечуються підопічні у закладі.

В процесі анкетування нами було опитано 10 респондентів віком від 40 до 60 років (соціальні працівники, психолог, медичні працівники). Кожне з питань анкети мало шкалу відповідей від 1 до 10 (де 1 - зовсім ні / дуже погано, 10 - повністю так / дуже добре), з якої потрібно було обрати лише один вірний варіант. Анкетування носило анонімний характер.

Оскільки переважну більшість працівників медичної, соціальної та психологічної служби пансіонату становлять жінки, тому ми долучили до дослідження саме жіночий колектив. За результатами опитування було визначено середні показники кожної відповіді респондентів. Узагальнені результати нашого дослідження представлено в таблиці № 3.

Таблиця № 3

Розподіл відповідей респондентів (працівників) щодо соціальної підтримки, організації дозвілля, та адаптації підопічних у геріатричному пансіонаті

Питання анкети (Оцініть за шкалою від 1 до 10)	Напрямок оцінювання	Бали
1. Наскільки мешканці отримують достатню емоційну підтримку?	Соціальна підтримка	7

2. Наскільки достатньо у закладі заходів для дозвілля та спілкування?	Організація дозвілля	7
3. Наскільки активно мешканці беруть участь у заходах?	Соціальна активність	8
4. Наскільки позитивно дозвілля впливає на емоційний стан підопічних?	Психоемоційний стан	8
5. Наскільки між мешканцями формуються дружні стосунки?	Соціальна адаптація	7
6. Наскільки достатньо умов у закладі для активного дозвілля?	Організація дозвіллевого середовища	6
7. Наскільки дозвілля допомагає адаптації мешканців до життя у пансіонаті?	Ресоціалізація	8
8. Наскільки заклад потребує додаткових програм для ресоціалізації літніх людей?	Соціальна підтримка	7
9. Наскільки Ви помічаєте покращення настрою мешканців після заходів?	Психоемоційний стан	9
10. Наскільки ефективною Ви вважаєте роботу з адаптації мешканців?	Соціальна адаптація	8

За результатами анкетування працівники загалом позитивно оцінили рівень організації дозвілля та процес адаптації мешканців у пансіонаті. Найвищий показник отримало питання щодо покращення емоційного стану

підопічних після проведення різних заходів (було оцінено у 9 балів за 10-ти бальною шкалою), що свідчить про помітний позитивний вплив дозвіллевої діяльності на настрій та психологічний стан людей похилого віку.

Середній рівень оцінювання отримали питання, пов'язані з емоційною підтримкою мешканців, формування між ними дружніх стосунків, про достатність заходів для спілкування та дозвілля (7 балів), що свідчить про загалом позитивну оцінку роботи закладу. Проте одночасно такі показники можуть вказувати на необхідність постійного підтримання соціально-психологічного клімату серед підопічних.

Доволі низький результат демонструє питання щодо достатності умов для активного дозвілля, що, на нашу думку, може свідчити про певні організаційні або ресурсні обмеження у створенні більш різноманітного дозвіллевого середовища. Отже, фахівці соціальної сфери закладу вважають, що покращення організації дозвілля та соціальної роботи в пансіонаті потребує розширення спектра доступних активностей, підвищення їх різноманітності та індивідуалізації відповідно до потреб та можливостей підопічних.

Доцільним є також посилення партнерського потенціалу закладу шляхом залучення волонтерів, представників громадських та благодійних організацій, студентської молоді профільних спеціальностей (соціальна робота, психологія), а також місцевих ініціативних груп.

Таким чином, з урахуванням отриманих результатів анкетування та аналізу особливостей соціальної підтримки у геріатричному пансіонаті, доцільним є визначення основних практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення роботи з особами похилого віку.

Основні практичні рекомендації:

1. Індивідуальний підхід у роботі з особами похилого віку.

Кожний мешканець геріатричного пансіонату має власні життєві потреби, інтереси, рівень фізичної активності та особливості психоемоційного стану, залежно від власного досвіду життя тощо. Важливо враховувати в

роботі з підопічними їх індивідуальні побажання в організації дозвілля, соціальної підтримки та ресоціалізації, що сприятиме підвищенню рівня комфорту та задоволеності перебуванням у закладі. Тому, рекомендуємо регулярно проводити анкетування підопічних пансіонату з метою вивчення потреб, інтересів та творчих нахилів мешканців. Особливої уваги у проведенні таких анкетувань слід приділяти новоприбулим особам для їх більш швидкої та комфортної адаптації до нових умов проживання.

2. Підтримка соціальної адаптації та спілкування.

Працівникам закладу доцільно створювати умови для налагодження дружніх взаємин між мешканцями, залучати їх до спільних заходів, бесід, святкових програм та групових занять, що допоможуть людям похилого віку не відчувати себе самотніми, покинутими, допоможе новоприбулим легше адаптуватися до нових умов проживання, підтримувати позитивний емоційний стан.

3. Організація різноманітного дозвілля.

Важливим є забезпечення підопічних можливістю брати участь у творчих, культурних та пізнавальних заходах відповідно до їх інтересів і можливостей. Сюди входить організація тематичних зустрічей, концертів, перегляд фільмів, творчі заняття, настільні ігри, читання літератури або спільні прогулянки, гімнастика. Різнманітність форм дозвілля сприяє підтримці активності та покращенню психоемоційного самопочуття мешканців пансіонату. Додатково до традиційних форм доцільним та цікавим є впровадження інноваційних підходів до проведення дозвілля, таких як садотерапія, релаксаційні практики, організація міні-музеїв пам'яті, заняття з цифрової адаптації, розвиток волонтерської діяльності та ін.

4. Психологічна підтримка підопічних.

Робота фахівців соціальної та психологічної служби повинна включати надання емоційної підтримки людям похилого віку через індивідуальні бесіди, уважне ставлення з боку персоналу та створення атмосфери довіри. Особливу

увагу необхідно приділяти підопічним, які мають труднощі з адаптацією, спілкуванням або переживають почуття тривоги, втрати, самотності.

5. Підтримка активного способу життя.

Важливим є залучення мешканців пансіонату до посиленої фізичної активності, прогулянок на свіжому повітрі, рухливих занять та інших форм активного відпочинку, відповідно до стану здоров'я кожного, що дуже позитивно впливає не лише на фізичний стан, а й на емоційне благополуччя людей похилого віку.

Також слід зазначити, що часто важливим у діяльності фахівців соціальної роботи щодо соціальної підтримки та адаптації осіб похилого віку у геріатричних пансіонатах є залучення до цього процесу родичів та друзів підопічних, оскільки спілкування з рідними та близькими позитивно впливає на емоційний стан кожного мешканця. Також родичі можуть співпрацювати з працівниками пансіонату для своєчасного закриття різних потреб людини похилого віку та вирішення проблем адаптації підопічного.

Отже, організація соціальної підтримки осіб похилого віку у геріатричному пансіонаті є складним, але водночас надзвичайно важливим процесом, що потребує комплексного підходу та злагодженої роботи працівників соціальної, психологічної та медичної служби закладу. Від ефективності цієї роботи значною мірою залежить рівень емоційного благополуччя мешканців та загальна якість життя.

Чернігівський геріатричний пансіонат забезпечує базові умови для соціальної підтримки та дозвілєвої діяльності підопічних, сприяючи їх адаптації та підтриманню активності. Водночас важливим залишається постійне удосконалення соціальної роботи з урахуванням індивідуальних потреб людей похилого віку, їхнього стану здоров'я та особистих інтересів.

ВИСНОВКИ

Поняття «соціальна підтримка» у загальному розумінні слова означає певну організовану систему заходів та дій, що спрямовані на допомогу людині у складних життєвих ситуаціях, з якими особа не може впоратися тільки своїми силами. Підтримка не зводиться лише до разової допомоги, а передбачає цілісну діяльність, що включає виявлення проблем та потреб клієнта, їх оцінку та подальше професійне супроводження особи, допомогу у вирішенні складних життєвих ситуацій.

В Законі України «Про соціальні послуги» зазначено, що складні життєві обставини – це обставини, що негативно впливають на стан здоров'я, життя та розвиток особи, функціонування цілої сім'ї, які особа та сім'я не здатні подолати самотійно. Такі обставини мають багатофакторний характер і можуть виникати внаслідок хронічних захворювань, вікових змін, інвалідності, втрати соціальних зв'язків тощо. Важливо зазначити, що ці фактори часто накладаються, не діють ізольовано, що посилює вразливість людини та знижує здатність подолати проблеми самотійно.

Соціальна підтримка часто трактується як комплексна система впливів, що охоплює матеріальні, психологічні, правові та соціально-педагогічні аспекти допомоги. Сутність такої підтримки полягає у забезпеченні умов для нормального функціонування особи у суспільстві та відновленні її соціальної активності, розвитку внутрішніх ресурсів людини, її адаптації та соціалізації.

Базується соціальна підтримка на принципах поваги до гідності людини, добровільності отримання будь-якої допомоги, конфіденційності, орієнтації на індивідуальні потреби та особливості кожного клієнта. Тому у цьому процесі важливу роль відіграє не лише надання ресурсів людині, а і формування атмосфери довіри між клієнтом та фахівцем.

Особливе місце соціальна підтримка займає у роботі з особами похилого віку, які є однією з найбільш вразливих категорій населення. У цьому випадку підтримка охоплює такі напрями як пенсійне забезпечення, соціальні послуги,

медико-соціальну допомогу, психологічний супровід, організацію догляду вдома або в геріатричних пансіонатах тощо. Головною метою соціальної підтримки осіб похилого віку є не лише забезпечення їх базових потреб, а збереження соціальної активності, ресоціалізації, адаптації до нових умов існування та підтриманні рівня самостійності людини в умовах вікових змін.

Похилий вік є важливим і закономірним етапом життєвого шляху кожної людини, який супроводжується не лише фізіологічними змінами, а й значними психологічними та соціальними трансформаціями.

Не варто розглядати старіння виключно як процес занепаду та втрати можливостей, адже з певними обмеженнями та змінами у стані здоров'я та соціальному статусі людина зберігає здатність до розвитку, адаптації та самореалізації. Сучасні наукові підходи доводять, що особистісний розвиток триває протягом всього життя. Дослідження багатьох психологів та геронтологів підтверджують, що людина навіть у пізньому віці здатна до навчання, творчості та засвоєння нових видів діяльності. Розвиток інтелектуальних здібностей, участь у суспільному житті, різних формах дозвілля сприяють підтриманню психоемоційного благополуччя та підвищують якість життя людей похилого віку.

Часто похилий вік супроводжується певними труднощами такими, як переживання самотності, вихід на пенсію, втрата близьких, підвищена тривожність та ризик депресивних станів. Тому варто наголосити на важливості матеріальної, психологічної, педагогічної та соціальної підтримки особам похилого віку, спрямованої на збереження їх активності та ресоціалізації. Активна участь у житті суспільства, підтримання соціальних зв'язків, можливість реалізувати власні інтереси та здібності допомагають людині зберігати почуття потрібності, самоповагу та життєву задоволеність. Саме діяльність і включеність у соціальне середовище є важливими умовами успішного старіння.

Особливе місце у системі соціальної роботи з людьми похилого віку займають різні інституції надання соціальної підтримки, які відіграють

важливу роль у забезпеченні належного рівня життя літніх людей та задоволенні їх основних потреб. Реалізується така підтримка людям, які перебувають у складних життєвих обставинах, через систему державних комунальних, громадських, благодійних організацій та волонтерських об'єднань, таких як Міністерство соціальної політики України, Пенсійний фонд України, територіальні центри соціального обслуговування, будинки-інтернати, громадські та благодійні організації тощо. Ефективне функціонування інституцій надання соціальної підтримки сприяє забезпеченню соціального захисту осіб похилого віку, покращенню якості їхнього життя, підтриманню соціальної активності та створенню умов для гідного старіння.

Окреме місце у системі соціального захисту населення та соціальної роботи з людьми похилого віку займають геріатричні пансіонати, діяльність яких спрямована на забезпечення належних умов проживання, підтримання гідного рівня життя, соціально-побутового, медичного та психологічного обслуговування осіб, які потребують стороннього догляду та підтримки.

Діяльність геріатричних пансіонатів здійснюється відповідно до Конституції України, Конвенції про права людини, Закону України «Про соціальні послуги», Положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю та ін. та базується на принципах поваги до прав людини, забезпечені людської гідності, недопущення дискримінації та соціального захисту людей похилого віку.

Важливим напрямом роботи таких закладів є гарантування підопічним безпечних умов проживання (забезпечення житлом, харчуванням, предметами першої необхідності тощо), медичної, психологічної, правової, соціальної допомоги, реабілітації, соціальної адаптації та підтримки соціальної активності. Важливою складовою діяльності геріатричних пансіонатів є громадський контроль та співпраця з громадськими організаціями, благодійними фондами та волонтерами, що сприяє підвищенню якості

надання соціальних послуг, захисту прав підопічних та створенню сприятливого психологічного середовища у закладі.

Важливим напрямом діяльності геріатричних пансіонатів є організація соціально-психологічної підтримки та дозвіллевої діяльності. Проведення культурних заходів, творчих занять, працетерапії, спілкування та залучення підопічних до життя закладу допомагає зменшити рівень самотності, покращити емоційний стан та сприяє соціальній адаптації людей похилого віку. Також слід зазначити, що дозвілля в умовах геріатричного пансіонату варто розглядати не лише як форму відпочинку, а й як засіб соціальної інтеграції, самореалізації та залучення до суспільно значущої діяльності, включаючи волонтерство, взаємодопомогу та підтримку соціальних ініціатив громади, що дасть можливість особам похилого віку відчувати себе важливими, потрібними, активними.

Саме тому в межах нашого дослідження основну увагу було зосереджено на соціально-психологічних та дозвіллевих аспектах діяльності Чернігівського геріатричного пансіонату, щоб виявити їх вплив на емоційний стан, адаптацію та рівень соціальної активності осіб похилого віку.

Для більш детального вивчення особливостей соціальної підтримки людей похилого віку нами було використано методи спостереження, бесіди та анкетування мешканців та працівників пансіонату міста Чернігова, що дало можливість дослідити рівень задоволеності підопічних організацією відпочинку, активностей, умовами проживання, емоційною підтримкою з боку персоналу та міжособистісним спілкуванням у закладі.

У процесі дослідження було встановлено, що організація дозвілля у Чернігівському геріатричному пансіонаті спрямована на підтримання активного способу життя мешанців, створення позитивного психологічного клімату та подолання соціальної ізоляції.

Під час планування різних видів діяльності враховуються вікові, фізичні та психологічні особливості підопічних. Основними формами дозвілля є індивідуальна, групова та масова діяльність. Підопічні проводять вільний час

за читанням, переглядом телевізійних програм, прогулянками та спілкуванням.

В пансіонаті фахівцями соціальної сфери регулярно організовується і проводяться концерти, святкові програми, тематичні вечори, творчі заняття, настільні ігри, зустрічі за інтересами, заняття гімнастикою. Різні види діяльності сприяють підтриманню когнітивної та рухової активності, розвитку комунікативних навичок та покращенню емоційного стану людей похилого віку. Окрему увагу у пансіонаті приділяють духовній підтримці мешканців через функціонування кімнати молитви та проведення богослужінь за участю релігійних громад міста Чернігова.

Також для визначення особливостей соціальної підтримки осіб похилого віку та її удосконалення у Чернігівському геріатричному пансіонаті було проведено анонімне анкетування працівників закладу. На основі результатів було визначено основні рекомендації для фахівців соціальної сфери. Серед них є застосування індивідуального підходу у роботі з підопічними пансіонату, робота з новоприбулими та допомога в адаптації до нових умов, підтримка доброзичливої атмосфери та дружніх взаємин між мешканцями, психологічна підтримка з боку персоналу закладу, організація різноманітного дозвілля, творчих заходів, гуртків за інтересами для розвитку та підтримання активності підопічних. Також важливим є впровадження інноваційних підходів до проведення дозвілля: садівництво, міні-музеї пам'яті, тактильні та релаксаційні практики, цифрова адаптація осіб похилого віку тощо.

Доцільним є залучення людей похилого віку до посильних фізичних вправ, руханок, прогулянок на свіжому повітрі. Важливим є також підтримання співпраці з родичами, друзями та знайомими підопічних для покращення емоційного стану мешканців пансіонату та успішній адаптації до умов проживання у геріатричному пансіонаті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О. М. Денисюк та ін. ; за ред. О. В. Епель, Т. Л. Лях, І. В. Силантьєвої. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0059445.pdf>.
2. Актуальні проблеми соціальної роботи: теорія і практика : колективна монографія / І. В. Албул, О. Д. Балдинюк, В. П. Ісаченко [та ін.] ; за ред. Н. М. Коляди ; Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань : Візаві, 2021. 175с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/14500/1/%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f%2b.pdf>.
3. Балабанова Т. О., Малярчук Н. Г. Деякі аспекти соціальної роботи з людьми похилого віку з інвалідністю як вразливою категорією населення. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2024. № 3. С. 55–62. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f63694ed-c73d-4ce4-85d0-b4c84e6c0d64/content>.
4. Балдинюк О. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку. *Теорія і методика соціальної роботи*. 2018. № 1. С. 12–16. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/soc_robota_soc_osvita/2018_1/5.pdf.
5. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка : схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Безпалько. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
6. Безпалько О. В., Зверєва І. Д., Харченко С. Я. та ін. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. Київ : Центр навч. літ., 2004. 256 с. URL: https://bahmat.at.ua/zvereva_socialna_robota.pdf.
7. Бойко О. П. Соціологія дозвілля : навч. посіб. / О. П. Бойко, Т. Л. Повалій. Суми : Сумський державний університет, 2024. 129 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi84/0063741.pdf>.

8. Бондар С. А. Соціальна робота з людьми похилого віку в Україні : випускна кваліфікаційна робота бакалавра : спец. «Соціальна робота» / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань, 2024. 68 с. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/10/%D0%91%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80-%D0%A1.%D0%90..pdf>.

9. Гальцева Т. О. Розвиток навчальної самоефективності літніх людей. *Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 4 (45). С. 100–109. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v7/i45/10.pdf>.

10. Гірняк Г. С. Особливості соціальної адаптації людей похилого віку в умовах геріатричного пансіонату : кваліфікаційна робота магістра : спец. 231 «Соціальна робота» / Західноукраїнський національний університет. Тернопіль, 2025. 92 с. URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/435c7280-294f-4ba6-b3d4-b83032633450/content>.

11. Гончаренко О. В., Корінна Г. О. Вивчення гендерних питань у контексті соціальної роботи з людьми похилого віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Вип. 73 (1). С. 66–70. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f63694ed-c73d-4ce4-85d0-b4c84e6c0d64/content>.

12. Грищенко С. В., Євтух М. Б., Носко М. О. Соціальна робота в зарубіжних країнах : навчальний посібник. 2-ге вид., доповн. і перероб. Київ : СПД Чалчинська Н. В., 2016. 169 с. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/6786/1/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%B1%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%>

B8%D1%85%20%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%D1%85%20%282016%29.pdf. С.75

13. Демиденко Є. В. Особливості надання соціально-психологічної допомоги особам похилого віку в умовах війни : кваліфікаційна робота бакалавра : спец. «Соціальна робота» / Маріупольський державний університет. Київ, 2024. 81 с. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7571/1/%D0%94%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9A%D0%A0.pdf.

14. Джуган Р. І. Концептуалізація поняття «успішне старіння» у соціогуманітарних науках та соціології. *Вісник Львівського університету. Серія: соціологічна*. Львів. 2020. Вип. 14. С. 46–55. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4821cb0f-d831-46fd-b274-0a0d42f298c9/content>.

15. Дзюба Т. М., Коваленко О. Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології : навч. посіб. / за ред. В. Ф. Моргуна. Полтава, 2013. 172 с.

16. Дзюбій Д. П. Підвищення ефективності соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах геріатричних пансіонатів. Хмельницький інститут соціальних технологій ВМУРоЛ «Україна». С. 87-90.

17. Дороніна О. В. Підготовка педагогічного персоналу до надання освітніх послуг особам похилого віку в Австралії : дис. ... д-ра філософії : 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2021. 214 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/48dfbf43-d7a1-41b4-8036-f8bb9f6bb232/content>.

18. Житинська М. О. Психолого-педагогічна та соціальна характеристика людей похилого віку як об'єкта соціально-педагогічної підтримки. *Серія II. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2017. № 23. С. 158–164. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/54db1ff0-4b5d-49e6-9f0f-297285043dea/content>.

19. Зверєва І. Д. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. І. Д. Зверєвої. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 336 с. URL: <http://distance.dnu.dp.ua/ukr/nmmateriali/documents/sotsped.pdf>.
20. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с. URL: <https://tinyurl.com/4bmvu74a>.
21. Іванова І. Б. Соціальна робота з людьми похилого віку : навч. посіб. Київ : Університет «Україна», 2023. 220 с. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/naukovi_vydannia/ivanova_i_b_socialna_robota_z_ludmi_pohilogo_viku.pdf.
22. Іванова І. Б., Тюптя Л. Т. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 574 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/426234.pdf.
23. Капська А. Й. Практична діяльність соціального працівника як умова соціального становлення його особистості. *Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління*. Київ, 2004. С. 35–40. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/17800d97-bc59-487b-bd25-2b6281b5e628/content>.
24. Карітас України: офіційний вебсайт. URL: <https://caritas.ua/about/> (дата звернення: 23.04.2026).
25. Каркач А., Кравченко О., Семигіна Т. Сучасні підходи до розуміння літніх людей як особливої соціальної групи. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2022. Вип. 2 (9). С. 77–86. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/soc_robota_soc_osvita/2022_2/11.pdf.
26. Категорія: Благодійні організації України: вебсайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F:%D0%91%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%

97_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 (дата звернення: 21.04.2026).

27. Коваленко О. Г. Міжособистісне спілкування осіб похилого віку: психологічні аспекти : монографія / О. Г. Коваленко. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2015. 456 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719174/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20-%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE.pdf>.

28. Коваленко О., Лук'янова Л., Московець Л., Помиткін Е. Психологія людей літнього віку : навч. посіб. / Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ : Геопринт, 2021. 288 с. URL: https://ipood.com.ua/data/project_NFDU/posibnyk_2021.pdf.

29. Ковцун І. Ю. Старіння населення у практиці соціологічних досліджень: дипломна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності «Соціологія» / ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2022. 60 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/54475>.

30. Коленіченко Т. І. Особливості адаптації людей похилого віку до умов нового соціального середовища : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2010. 23 с. URL: <https://ir.stu.cn.ua/server/api/core/bitstreams/97abb4f1-07ed-4197-9a14-9b33e7fe7ce5/content>.

31. Коленіченко Т. І. Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми соціально-педагогічної підтримки людей похилого віку в закладах соціального обслуговування. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2014. Вип. 19. С. 147–153. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/883dc2c8-6e47-4e5d-ba8d-0c89616d88ea/content>.

32. Коленіченко Т. І. Технологія адаптації людей похилого віку до нових умов життєдіяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*.

Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2014. Вип. 19. С. 158-164.

URL:

file:///C:/Users/User/Desktop/%D0%B1%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F%204%20%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81/%D0%BE%D1%84%D1%80%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/Nchnpu_011_2014_18_27.pdf.

33. Коханова О. П., Пасека О. В., Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А. Вікова психологія: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 376 с. URL: <https://philosophical.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/12/2021/05/%D0%92%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F-3.pdf>.

34. Кочубей Т. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з різними групами клієнтів: з досвіду роботи. *Соціальна робота та соціальна освіта.* 2022. Вип. 2 (9). С. 262–268. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/soc_robota_soc_osvita/2022_2/267356-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-616905-1-10-20221119.pdf.

35. Кузнецов О. В., Співак Я. О., Співак Л. А. Правові основи та форми соціальної роботи з людьми похилого віку. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика.* 2023. № 105. С. 102–112. URL: https://journals.snu.edu.ua/index.php/DOMTP_SNU/article/view/652.

36. Мещан І. В. Емоційні проблеми людей похилого віку як предмет соціальної роботи: регіональний аспект. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики.* 2017. Вип. 73. С. 90–99. URL: <https://soctech-journal.kpu.zp.ua/archive/2017/73/10.pdf>.

37. Михайленко О. В. Соціально-педагогічна підтримка дітей та підлітків, що опинилися у складних життєвих обставинах: теоретичні аспекти.

Репозитарій Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка. 2017. URL: <https://tinyurl.com/bjwcbwd6>.

38. Мокряк А. Г. Особливості соціалізації людей похилого віку в умовах інформаційного суспільства: соціально-педагогічний аспект. Збірник наукових праць «Спортивна педагогіка та психологія». 2009. № 3. С. 55–60. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-03/09magssa.pdf>.

39. Павлишина Н. Б. Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) як суб'єкт соціальної роботи з людьми похилого віку. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика : науково-методичний журнал*. 2013. № 3–4. С. 118–124. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/29040>.

40. Піонтковська О. Г. Роль соціальної підтримки у розвитку суспільної активності людей похилого віку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. № 3. С. 177–181. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/646-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1245-1-10-20191016.pdf>.

41. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. Редакція від 01.06.2025 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 42. Ст. 435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>.

42. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 49–51. Ст. 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>.

43. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 404. Офіційний вісник України. 2021. № 34. Ст. 2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-%D0%BF/ed20210414#n26>.

44. Про затвердження Типового положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю : Постанова Кабінету Міністрів

України від 02.09.2020 р. № 772. *Офіційний вісник України*. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-2020-%D0%BF#Text>.

45. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні : Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 4. Ст. 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення: 23.05.2026).

46. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 18. Ст. 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 23.05.2026).

47. Про соціальну підтримку. Міністерство соціальної політики України : вебсайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/otrymuvacham-soc-pidtrymky/pro-sotsialnu-pidtrymku> (дата звернення: 28.04.2026).

48. Робак В. Психологічні особливості процесу старіння: когнітивний аспект. *Психологічні перспективи*. № 28. С. 128–138. URL: <https://er.ucu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c850f6bc-ba10-4840-8a8c-f8d86610d8c4/content>.

49. Робак В. Психосоціальні теорії старіння та їх значення для забезпечення процесу якісної опіки літніх людей. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. № 6. С. 87–94. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/OD_2013_6_12%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/OD_2013_6_12%20(1).pdf).

50. Соколовська Т. Суб'єкти та об'єкти соціальної роботи : вебсайт. URL: https://socrobota2017.blogspot.com/p/blog-page_15.html (дата звернення: 16.04.2026).

51. Соціальна педагогіка: теорія і технології : підручник / за ред. І. Д. Зверєвої. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 316 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/417812.pdf.

52. Соціальна робота і соціальна освіта в умовах сьогодення: проблеми та перспективи розвитку : колективна монографія / С. Калаур, Н. Олексюк, Г. Олійник, Л. Петришин та ін. ; за ред. О. Сороки, Г. Лещук. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2023. 288 с. URL:

<https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0e9c90b8-a72b-46a8-afbb-a6f2793445d3/content>.

53. Соціальна робота: реалії та виклики часу : навч.-метод. посіб. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 229 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/362057615_Socialna_robota_realii_ta_vikliku_casu_Navcalno-metodicnij_posibnik.

54. Соціальні заклади України : інформаційний довідник / упор. Н. В. Сухицька, К. В. Данилюк, О. М. Мариніч. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 187 с. електронне видання. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6eebe807-0cda-4842-9b4b-15ac1658faeb/content>.

55. Товариство Червоного Хреста України : офіційний вебсайт. URL: <https://redcross.org.ua/> (дата звернення: 23.04.2026).

56. Ушакова І. М. Геронтопсихологія : підручник / І. М. Ушакова. Харків : НУЦЗУ, 2014. 236 с. URL: <https://tinyurl.com/4k3cpktz>.

57. Хакімова М. Р., Чайка І. Ю. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку в недержавних організаціях соціальної сфери. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2019. Вип. 1 (44). С. 198–203. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9e0e98ea-66ae-4740-905f-0d2e4bbceede/content>.

58. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 464 с. URL: <https://mgmedkoledg.kl.com.ua/wp-content/uploads/2024/04/Tehnologiyi-sotsialnoyi-roboty.pdf>.

59. Laslett P. A. *Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age* / Laslett P. A. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1991.

СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ

1. Адаптація – це процес пристосування людини до нових умов життя, середовища або соціальної ситуації, у ході якого вона навчається ефективно взаємодіяти з оточенням і виконувати нові соціальні ролі.
2. Геріатричний пансіонат – це спеціалізований медико-соціальний заклад для постійного або тимчасового проживання людей літнього віку та осіб з інвалідністю, які потребують догляду.
3. Об'єкти соціальної підтримки – це окремі люди або соціальні групи, які потребують допомоги та підтримки через складні життєві обставини і не можуть самотійно подолати свої проблеми.
4. Ресоціалізація – це процес повторного засвоєння людиною соціальних норм, цінностей і правил поведінки після втрати або порушення соціальних зв'язків (наприклад, після ізоляції, тривалих труднощів або девіантної поведінки).
5. Складні життєві обставини – це обставини, які негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа або сім'я не може подолати самотійно.
6. Соціальна підтримка – це система заходів, спрямованих на забезпечення належних умов життя, задоволення основних потреб людини, а також допомога у подолання складних життєвих обставин шляхом надання різних видів допомоги.
7. Соціальні послуги – це організовані та цілеспрямовані дії, спрямовані на запобігання, подолання, мінімізацію складних життєвих обставин, захист прав, підтримку розвитку та життєдіяльності людини чи соціальної групи.
8. Суб'єкти соціальної підтримки – це державні органи, органи місцевого самоврядування, громадські організації, фонди та фізичні особи, які здійснюють соціальну політику та надають допомогу різним категоріям населення.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для підопічних геріатричного пансіонату

(Оцініть кожне твердження за шкалою від 1 до 10, де 1 — зовсім ні / дуже погано, 10 — повністю так / дуже добре)

Оцініть за шкалою від 1 до 10:

1. Наскільки Вам подобається брати активну участь у заходах, які проводяться в пансіонаті (брати участь в конкурсах, концертах, декламувати вірші та ін.)?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

2. Наскільки Вам вистачає цікавих занять для дозвілля?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

3. Наскільки комфортно Вам спілкуватися з іншими мешканцями під час заходів?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

4. Наскільки Вам цікаві творчі заняття (малювання, співи, рукоділля тощо)?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

5. Наскільки Вам подобаються святкові заходи та концерти у пансіонаті?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

6. Наскільки комфортно Ви почуваетесь у пансіонаті?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

7. Наскільки легко Вам було звикнути до життя у пансіонаті?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

8. Наскільки Ви маєте можливість займатися тим, що Вам подобається?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

9. Наскільки Вам хотілося б більше прогулянок або активностей на свіжому повітрі?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

10. Наскільки Ви відчуваєте підтримку та увагу з боку працівників пансіонату?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

*Додаток Б***Анкета для працівників геріатричного пансіонату**

(Оцініть кожне твердження за шкалою від 1 до 10, де 1 — зовсім ні / дуже низько, 10 — повністю так / дуже високо)

Оцініть за шкалою від 1 до 10:

1. Наскільки мешканці отримують достатню емоційну підтримку?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

2. Наскільки достатньо у закладі заходів для дозвілля та спілкування?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

3. Наскільки активно мешканці беруть участь у заходах?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

4. Наскільки позитивно дозвілля впливає на емоційний стан підопічних?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

5. Наскільки між мешканцями формуються дружні стосунки?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

6. Наскільки достатньо умов у закладі для активного дозвілля?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

7. Наскільки дозвілля допомагає адаптації мешканців до життя у пансіонаті?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

8. Наскільки заклад потребує додаткових програм для ресоціалізації літніх людей?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

9. Наскільки Ви помічаєте покращення настрою мешканців після заходів?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐

10. Наскільки ефективною Ви вважаєте роботу з адаптації мешканців?

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10 ☐